

JÄRJESTÖT VAIKUTTAMISEN YTIMESSÄ

Kokemuksia paikallisten sosiaali- ja terveystajrjestöjen vaikuttamistoiminnasta muuttuvassa toimintaympäristössä

Tarja Honkanen

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka/Kansalaisyhteiskunnan
asiantuntijuuden maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2021

TIIVISTELMÄ

Järjestöt vaikuttamisen ytimessä

Kokemuksia paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistoiminnasta muuttuvassa toimintaympäristössä

Yhteiskuntapolitiikka/Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Tapio Litmanen

Kevät 2021

Sivumäärä 66 + liite

Tutkielmassa tarkasteltiin paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialaan kuuluvien potilas- ja vammaisjärjestöjen vaikuttamista. Vaikuttaminen eli edunvalvonta tässä merkityksessä on sosiaali- ja terveysjärjestöissä keskeisimpiä tehtäviä vapaaehtoistoiminnan mahdollistamisen lisäksi. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten paikallisjärjestöissä vaikuttamistoimintaa kuvataan, miten vaikuttaminen toimintana koetaan ja millaiseksi yhteistyötä järjestön ja kuntatoimijoiden välillä kuvataan.

Potilas- ja vammaisjärjestöjen vaikuttamista on jonkin verran tutkittu sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialan tutkimuksissa ja -hankkeissa. Tutkimus on edelleen tarpeen, koska meneillään oleva yli vuosikymmenen jatkunut sosiaali- ja terveydenhuollon (SOTE) uudistaminen muokkaa paikallisjärjestöjen ja -yhdistysten toimintaympäristöä ja vaikuttamisen mahdollisuuksia.

Tutkimuksen keskeisin käsite on vaikuttaminen. Tutkimustapana on käytetty tapaustutkimusta. Empiirinen tutkimusaineisto koostuu neljän eri maakunnan alueella toimivien potilas- ja vammaisjärjestöjen edustajien haastattelusta. Maakunnat ovat Etelä-Savo, Keski-Suomi, Uusimaa ja Varsinais-Suomi. Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysia.

Analyysin perusteella keskeisintä paikallisten potilas- ja vammaisjärjestöjen vaikuttamisessa olivat jäsenistön tarpeet, jotka jakaantuivat kahteen eri teemaan. Ensimmäisenä niistä oli oikeuksien edistäminen painottuen vammaisuudesta ja pitkäaikaissairauksista johtuviin tarpeisiin, joista vahvimpiina kokemukset tiedon, neuvonnan ja koulutuksen tarpeista. Toisena teemana oli yhdistyksen toimintamuodot, joissa erilaisilla toiminnoilla ja osallisuuden mahdollisuuksilla tuetaan jäsenistön osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä. Tutkimukseen osallistuneilla oli myös kokemuksia julkisen sektorin paikallisesta toimintakulttuurista kohti keskustelevan demokratian tavoittelua. Kokemusten perusteella ilmeni heikkoutena puutetta järjestöjen aidosta kuuntelemisesta. Vaikuttamisen keinovälikoimassa heikentäväksi tekijäksi osoittautui tieto- ja viestintätekniisten välineiden puute.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että potilas- ja vammaisjärjestöjen kokemukset vaikuttamistoiminnasta potilas- ja vammaisjärjestöjen kohderyhmien oikeuksien edistäjinä osoittavat merkityksellistä vaikuttamistoimintaa. Lisäksi erityinen lisäarvo on, että kaikenikäisille suunnatulla monipuolisella toiminnalla järjestöt voidaan nähdä yhteiskunnallisesti merkittävänä osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden edistäjinä.

Asiasanat: vaikuttaminen, potilas- ja vammaisjärjestö, yhteistyö, hallintatapa, demokratia

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
2. TUTKIMUKSEN TAUSTAKSI	8
2.1 Vaikuttaminen tutkimuksen aiheena	8
2.2 Tutkimusta vaikuttamisesta	9
3. TUTKIMUKSEN KÄSITTEET	13
3.1 Vaikuttaminen	13
3.2 Kansalaisvaikuttaminen	16
3.3 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen	18
3.3.1 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ylittää rajoja	19
3.4 Vaikuttamisen tapoja	22
3.5 Yhteistyötä ja kumppanuutta	24
3.6 Hallinnan kytkös yhteistyöhön	27
3.6.1 Hallintaa demokratian rinnalla	29
3.6.2 Luottamusta demokratiaan ja päätöksentekoon	32
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	35
4.1 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	35
4.2 Tapaustutkimus	39
4.3 Aineiston analyysi	41
5. VAIKUTTAMISEN YTIMESSÄ –tuloksia	43
5.1 Tarpeet luovat perustaa	44
5.1.1 Oikeuksien edistäminen, tieto, asiantuntijuus, koulutus	44
5.1.2 Vaikuttamistoimielimen rooli vaikuttamisessa	46
5.2 Toimintamuodot	47
5.2.2 Osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä	47
5.3 Vaikuttamisen tapoja	48
5.3.1 Voimaa ja välineitä vaikuttamiseen	49
5.4 Selkänäjäksi pitkäjänteisyyttä ja aikaa	51
5.5 Yhteistyötahot luovat kehystä kumppanuudelle ja luottamukselle	52
5.5.1 Osallistavaa hallintatapaa ja demokratiaa tavoitellen	53
5.5.2 Luottamus vaatii rakentamista	54
6. YHTEENVETO	56
6.1 Pohdintaa	58
6.2 Lopuksi	59
LÄHTEET	61

1. JOHDANTO

Yli vuosikymmenen ajan kehitteillä ollut sosiaali- ja terveydenhuollon (SOTE) uudistaminen muokkaa myös järjestöjen ja yhdistysten toimintaympäristöä ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Suomen sosiaali- ja terveys ry:n julkaisema Sosiaalibarometri 2014 kertoo järjestöjen vaikuttamistoiminnan tunnistamisen puutteista kuntapäätöksenteossa. Vaikuttamistoiminta tunnistettiin barometrin mukaan varsin huonosti. (Sosiaalibarometri 2014, 102). Möttönen & Niemelä toteavat kuntien ja kansalaistoimintaa ja edunvalvontaa toteuttavien järjestöjen yhteistyön olevan paikallisen hyvinvoinnin kannalta tärkeä kysymys, josta keskustelua käydään vähäisesti. (Möttönen & Niemelä 2005, 5.)

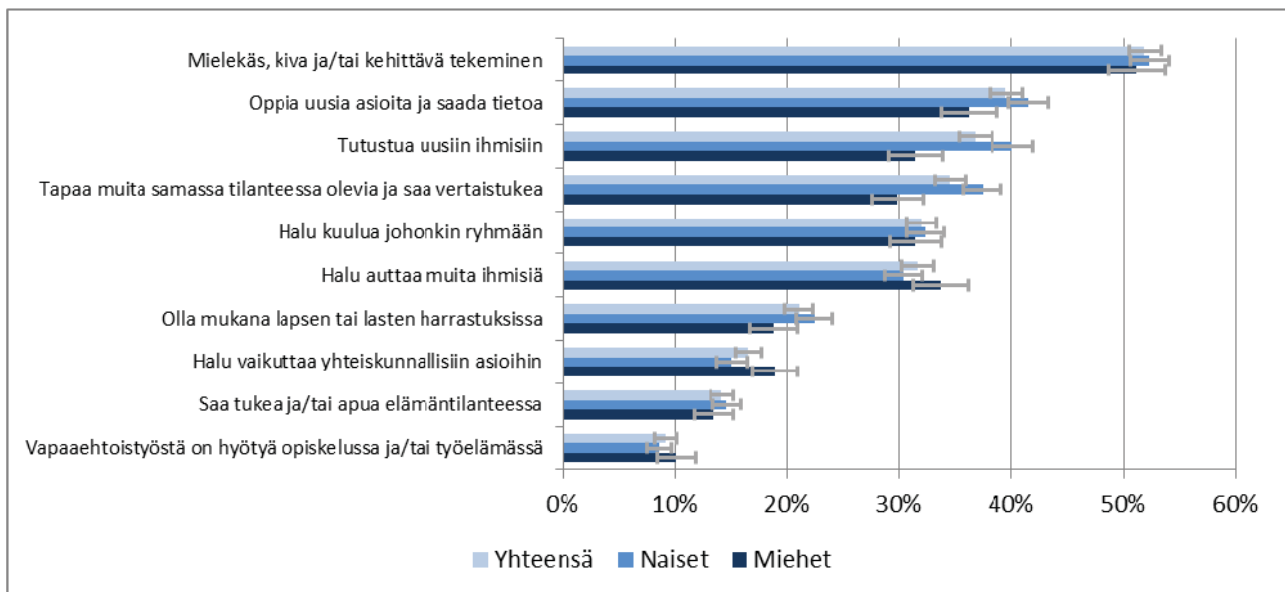
Sosiaali- ja terveysjärjestöjen tehtävänä on luoda hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä. Järjestöt kokoavat ihmisiä yhteen tarjoamalla osallistumisen ja vaikuttamisen kanavia ja ne tarjoavat myös monenlaista tukea. Järjestöt tarjoavat monille ihmisille heiltä puuttuvan lähiyhteisön. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnalla on keskeinen rooli ongelmien syntymisen ehkäisyssä, niissä pidetään yllä ihmisten toimintakykyä ja vähennetään yksinäisyyden tunnetta (Terveydenhuollon laitos 37/2014, 15).

Keskeisimpiä tehtäväkokonaisuuksia sosiaali- ja terveysjärjestöissä ovat vaikuttamistoiminta eli edunvalvonta tässä merkityksessä, vertais- ja vapaaehtoistoiminnan mahdollistaminen, hyvinvointipalvelujen tuottaminen. Lisäksi asiantuntijuus, tutkimus- ja kehittämistoiminta sekä yhteistyö ja kansainvälinen toiminta, jotka pääasiassa ovat valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialaan kuuluvia tehtäviä (Dufva, 2003, 17). Valtakunnallisista sosiaali- ja terveysjärjestöistä asiantuntijuutta toimintansa painopisteenä pitävät 90%. Järjestöt ovat myös arvioineet asiantuntijuuden tarpeen lisääntyvän tulevaisuudessa (ks. Sosiaalibarometri 2004).

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaan osallistuu alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen perusteella säännöllisesti noin joka kymmenes 20 vuotta täyttäneistä suomalaisista eli väestötasolla hieman yli 720 000 ihmistä, mutta osallistumisaktiivisuus vaihtelee runsaasti eri väestöryhmien välillä. Naiset osallistuvat toimintaan miehiä aktiivisemmin, ja osallistumisaktiivisuus kasvaa merkittävästi 60 vuotta täyttäneiden keskuudessa verrattuna nuorimpiin ikäluokkiin. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminta näyttää houkuttelevan erityisesti lapsiperheiden edustajia ja eläkeläisiä, kun taas

heikoimmin se tavoittaa nuoria miehiä. Koulutustasolla näyttää olevan selkeä yhteys osallistumiseen. Matalan koulutuksen saaneista sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaan osallistuu 15 % väestöstä, kun taas korkeammin koulutetut naiset (23 % osallistuu) ovat aktiivisimpia osallistujia (Terveydenhuollon laitos 37/2014, 15).

Tärkeimpiä syitä olla mukana sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnassa ovat mielekäs tekeminen, mahdollisuus oppia uutta, mahdollisuus tutustua uusiin ihmisiin, vertaistuen saaminen, kokemus ryhmään kuulumisesta sekä halu auttaa muita. Naisilla korostuvat osallistumisen syinä miehiä useammin muiden samassa tilanteessa olevien tapaaminen ja vertaistuen saaminen, uusiin ihmisiin tutustuminen sekä uusien asioiden oppiminen ja tiedonsaanti. Miesten tahto vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin korostuu hieman voimakkaammin kuin naisilla. (Terveydenhuollon laitos 37/2014, 16).

Kuvio 1. Sosiaali- ja terveysalan järjestötoimintaan osallistuneiden keskeisimmät osallistumisen syyt miehillä ja naisilla (%) (Terveydenhuollon laitos 37/2014, 16).

Alexis de Tocquevillen klassisen tutkimuksen mukaan yhdistyksissä toimimisen on katsottu muodostavan eräänlaisen ”demokratian koulun”, jossa kansalaiset pystyvät saamaan mielipiteensä kuuluviin, saattamaan ajamansa päämäärät ja tavoitteet julkisiksi, tapaamaan toisiaan ja keskustelemaan keskenään. Demokratian koulussa he oppivat hyväksymään ja ottamaan huomioon erilaisia mielipiteitä, vaikka ihmiset eivät varsinaisesti pitäisi toisistaan. Sietokyky erilaisuutta kohtaan voi vahvistua yhdistysten kautta (Oikeusministeriö 2009:5, 128). Tocqueville näkee tämän välttämättömänä

yhteiskuntarauhan kannalta. Jos ihmiset eivät tottuisi yhdistymään ja hoitamaan asioita, koko yhteiskunta olisi Tocquevillen mukaan uhattuna ja vaarassa vajota barbariaan. Kaikenlainen yhdistystoiminta helpottaa poliittista yhdistymistä. Mitä enemmän erilaisia pieniä yhteishankkeita ja ihmisten yhteenliittymiä on, sitä paremmin ihmiset kykenevät toteuttamaan niitä. Nämä prosessit, yhdistäessään erilaisista luokista ja kerrostumista peräisin olevia kansalaisia, vahvistavat osaltaan keskinäistä solidaarisuutta ja lisäävät eri kerrostumien välistä luottamusta (Oikeusministeriö 2009:5, 128; ks. de Tocqueville 2007).

Tässä tutkielmassa keskeisenä teoreettisena käsitteenä on vaikuttaminen, joka jakautuu kansalaisvaikuttamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistoiminnalla on ulottuvuutta laajemminkin myös maakunnalliseen vaikuttamiseen. Yleistyksen välttämiseksi rajatun taustaryhmänsä vuoksi järjestöjä ei voi kuitenkaan pitää kaikkien kansalaisten puolestapuhujina. Tarkasteluni kohdistuu paikallisjärjestöjen vaikuttamistoimintaan ja vaikuttamisen tapoihin muuttuvassa toimintaympäristössä. Lisäksi tutkielmassani pyrin tarkastelemaan paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kuntayhteistyötä hallinnan- ja demokratiakytköksen näkökulmasta. Tutkielmani aihe on ajankohtainen, koska sillä voidaan nostaa esiin vaikuttamistoimien tilaa ja haasteita paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistoiminnassa ja muuttuvissa päätöksentekorakenteissa.

Merkittävä osa sosiaali- ja terveysjärjestöistä on syntynyt tarpeesta vaikuttaa ja tuoda julkiseen keskusteluun ja päätöksentekijöiden tietoon ongelmia sekä niitä koskevia ratkaisuehdotuksia. (Järjestöbarometri 2014, 93). Vaikuttaminen on parhaimmillaan järjestötoiminnan ydintä. Kansalaisjärjestötoiminnan tarkoitus on muuttaa maailma paremmaksi auttamalla ihmisiä ja muuttamalla yhteiskuntaa. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamisessa yhdistyvät ainutlaatuisella tavalla jäsenten arjen asiantuntemus ja ammattilaisten tietopääoma. Vaikuttaminen on usein pitkäjänteistä ja monesti näkymätöntä työtä. Se vaatii jatkuvaa ajan hermolla pysymistä sekä tietopääoman ja osaamisen ylläpitämistä. (Järjestöbarometri 2014, 115). Uudistettu kuntalainsäädäntö astui voimaan 1.4.2015 alkaen sisältäen uutena säädöksenä järjestöjen aloiteoikeuden. Tämä tarjoaa lisää vaikuttamisen mahdollisuuksia paikallisjärjestöille. Järjestöt omien resurssien lähtökohdista riippuen tehdään valintoja muun perustoiminnan lisäksi vaikuttamisen mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Yhteiskunnallisessa toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten seuraaminen on hyvin laaja-alaista jopa haasteellista. Työni valtakunnallisessa järjestössä on mahdollistanut yhteiskunnallisten muutosten seuraamisen ja tarjonnut niiden tarkastelun järjestöjen toiminnan ytimessä. Paikallistason kunnissa ja alueellisesti toimivat vapaaehtoiset sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimijat

vaikuttavat kohderyhmiensä oikeuksien puolustamiseen käytettävissä olevilla resursseillaan. He-
landerin (2004, 37) mukaan järjestöjen toimialue on joiltakin osin hyvin selkeässä yhteydessä sii-
hen, millaisella maantieteellisellä alueella se katsoo toimivansa optimaalisimmin.

2. TUTKIMUKSEN TAUSTAKSI

2.1 Vaikuttaminen tutkimuksen aiheena

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminta on ollut vuosia minua kiinnostava toimialue. Olen toiminut aiemmin aktiivisesti vapaaehtoistoiminnassa potilasjärjestössä. Kokemusta on kertynyt paikallisjärjestössä myös hallituksen jäsenyydestä ja puheenjohtajuudesta. Viimeiset 16 vuotta olen toiminut valtakunnallisessa sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialaan kuuluvassa vammaisjärjestössä. Kiinnostukseni järjestöjen vaikuttamistoimintaan on saanut kipinää havaitessani vuosien varrella vaikuttamistoimien tarpeellisuuden. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen kohderyhmien oikeusturvan toteutumisen kannalta ja sen puolustamiseksi työ Suomessa jatkuu lainsäädännön ja yhteiskunnan kehityksestä huolimatta.

Järjestöbarometri 2020 kertoo Suomessa olevan noin 10 600 rekisteröityä sosiaali- ja terveysalan yhdistystä. Vuosittaiset barometrit kertovat tutkimustietoa sosiaali- ja terveysjärjestöjen tilasta ja toimintaympäristöstä sekä tulevaisuuden näkymistä (Järjestöbarometri 2020, 8, 28). Haasteet kasvavat yhteiskunnallisen toimintaympäristön muutoksessa, jolla on vaikutuksia myös järjestöjen toimintaan. Vaikuttaminen järjestöjen kohderyhmien oikeuksien puolustamisessa toimintaympäristön muutoksessa on vaativaa ja haasteellista toimintaa.

2.2 Tutkimusta vaikuttamisesta

Jyväskyläläisistä yhdistyksistä tehdyssä tutkimuksessa ”Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina” (2002) on kartoitettu mm. yhdistysten toiminnallisia profiileja ja yhdistysten vaikuttamispyrkimyksiä sekä vuorovaikutuskanavia. Yhdistysten suosimat vaikuttamiskeinot ja arviot niiden tehokkuudesta ovat Luomalan (2002) mukaan samansuuntaisia valtakunnallisten kyselyjen tulosten kanssa. Henkilökohtaiset kontaktit päätöksentekijöiden kanssa nousivat keskeiselle sijalle. Myös oman alan järjestökontaktien hyödyntäminen ja asiantuntijan roolissa esiintyminen olivat keskeisiä. Yleisen mielipiteen muokkaaminen paikallisten tiedotusvälineiden avulla näytti olevan tyypillinen tapa pyrkiä vaikuttamaan päätöksentekoon (Luomala 2002, 126).

Nuorten osallistumisesta järjestötoimintaan ja vaikuttamiseen käydään järjestöissä jatkuvasti keskustelua. Civic Education Study- tutkimus selittää suomalaisten nuorten vaikuttamisen halukkuutta. Kyseinen tutkimus tutki 14–15-vuotiaiden nuorten asenteita 28 maassa. Suomalaiset nuoret luottavat vakiintuneisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten oikeuslaitokseen ja poliisiin, mutta eivät koe voivansa vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Suomalaiset nuoret eivät osallistu aktiivisesti esimerkiksi ihmisoikeusjärjestöjen toimintaan. Kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on lisätty valtion- ja kunnallishallinnossa, mutta kansalaiset ovat kokeneet etäännyneensä vallankäyttäjistä. Lähidemokratian vahvistaminen on nähty keinona lisätä ihmisten kiinnostusta yhteisten asioiden päätöksentekoon ja nähdään lisäävän myös ihmisten hyvän elämän laatua. (Oikeusministeriö 14/2005, 47).

Oikeusministeriön julkaisussa (14/2005, 46) nostetaan esiin Ari-Veikko Anttiroikon näkemys kansalaisosallistumisesta jännitteisessä tietoyhteiskunnassa. Osallistumista tukee toimintatapojen muutuksessa tulos- ja julkisjohtaminen, joiden näkökulmasta kansalaiset ovat ennen kaikkea kuluttajia, asiakkaita ja palvelujen käyttäjiä. Tämä heikentää kansalaisten roolia poliittisina toimijoina. Lisäksi talouselämän suunta lisää alistumista globaalien verkostojen logiikkaan ja se heikentää paikallisyhteisöjen mahdollisuuksia tehdä valintoja paikallisesti. Huolenaiheena nähdään kansalaisten mahdollisuuksien heikkenevän suoraan osallistumiseen ja vaikuttamiseen. (emt 46). Toisaalta ”Kuntalaiset ja hyvä osallisuus- hankkeen” julkaisussa Anttiroikon mukaan tietoyhteiskunnan kehittyminen luo lisää uusia mahdollisuuksia vaikuttamiseen ja osallistumiseen suoran demokratian toteuttamisessa. Erilaisia keinoja ovat mm. sähköiset konsultointikanavat, keskustelufoorumit, mielipidemittaukset

ja järjestökentälle suunnatut ratkaisut. Tietoyhteiskunnan kehittymiseen liittyen tieto- ja viestintäteknologian avulla tulee pystyä aidosti vaikuttamaan kulloinkin käsiteltävinä oleviin hallinnon ratkaisuihin (Anttiroiko 2002, 33–34).

Kansalaisten poliittista osallistumista ja asenteita oman yhteiskuntansa keskeisiin toimijoihin pohjoismaissa on tutkittu ja vertailtu Oikeusministeriön (3/2005, 54) Kansalaisena Suomessa, kansalaisvaikuttaminen European Social Survey 2002 tutkimushankkeessa. Tutkimuksessa vertailtiin yleisellä tasolla vaaliosallistumista vuosina 1999–2001. Johtopäätös vaaliosallistumisesta oli: suomalaiset ovat paitsi selvästi laiskempia äänestämään kuin ruotsalaiset, norjalaiset ja tanskalaiset, myös aktiivisimpia jättämään kertomatta kyselyssä totuuden osallistumisestaan vaaleihin.

European Social Survey 2002/2003 tutkimushankkeessa on selvitetty pohjoismaisten kansalaisten yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoja, joita muun muassa olivat:

- yhteydenotto poliitikkoon tai virkamieheen
- toiminta puolueessa tai poliittisessa ryhmässä
- toiminta jossakin muussa järjestössä
- kampanjatuotteiden käyttäminen tai esillä pitäminen
- kansalaisadressin tai vetoituksen allekirjoittaminen
- lailliseen mielenosoitukseen osallistuminen
- rahan lahjoittaminen järjestölle tai ryhmälle

Kaikissa neljässä pohjoismaassa vajaa kolmannes, Ruotsissa noin neljännes vastaajista ei ollut käyttänyt mitään edellä mainituista vaikutuskeinoista vuoden aikana. Jokaisen maan aineistossa joka neljäs vastaaja oli käyttänyt yhtä vaikutuskeinoa ja noin puolet vastaajista kahta tai useampaa osallistumisen keinoa. (Oikeusministeriö 3/2005, 60–61).

Sosiologisessa tutkimuksessa yhdistyksiä ja järjestöjä on tutkittu esimerkiksi kansalaistoiminnan ja kansalaisuuden rakentumisen ja sosiaalisen pääoman näkökulmista. Siisiäinen (1991) on tutkinut suomalaista protestia ja yhdistystoimintaa sekä yhdessä kollegojensa kanssa monipuolisesti erilaisia yhteiskunnan liikkeitä, yhdistyksiä ja järjestöjä (ks. Ilmonen & Siisiäinen 1998). Myös järjestöosallistumisen pohjoismaiseen vertailuun on kiinnitetty huomiota (Borg 2004, 69). Siisiäisen (2004, 114) mukaan voidaan sanoa, että modernin yhteiskunnan tärkeimpien solidaarisuusverkostojen, kollektiivisten yhdistysten, ote ja vaikuttavuus on olennaisesti heikentynyt tai vähintäänkin muuttunut luonteeltaan uuden vuosituhannen alun yhteiskunnassa. Perinteisten yhdistysten tilalle on kehittynyt

uudenlaisia verkostoja, yhtäältä kevyeen sitoutumiseen spesialisoituneita yhdistyksiä ja niitäkin vapaamuotoisempia yhteenliittymiä, toisaalta erilaisia teknologiavälitteisiä verkostoja.

Borgin (2004) kansalaisvaikuttamisen alaan liittyvä suomalainen valtio-opillinen tutkimus on käsitellyt vaikuttamista ja osallistumista eri tavoin. Yhteiskuntafilosofisesti painottuneita tutkimuksia on julkaistu myös joillakin muillakin tieteenaloilla. (Borg 2004, 51).

Siisiäinen (2004, 115) korostaa kokonaisvaltaisuutta ja sen puutetta kansalaisuuden, kansalaisosallistumisen ja kollektiivisen toiminnan tutkimuksessa. Kokonaisvaltaisuus tarkoittaisi sekä yksilötoimijan kokonaisvaltaisuuden että sosiaalisen yhteisön kokonaisvaltaisuuden huomioonottamista. Yhteiskunnallinen - tai globaali - systeemi eriytyy yhä pidemmälle ja eriytyminen koskettaa kaikkia systeemialueita. Siitä huolimatta yksilölliset ongelmat ja ominaisuudet esiintyvät toisiinsa kietoutuneena ”kokonaisuutena” eikä niitä yksilötasolla voida erottaa toisistaan. Siisiäisen (2004, 115) mukaan inhimillisten intressien kirjo ja kilpailu niiden tulkinnasta jakautuu laajan verkostojen, organisaatioiden ja ryhmien joukon osalle eikä minkään yksittäisen alueen (ICT, liikkeet, puolueet, yhdistykset, media) tutkimuksella tavoiteta kuin osa kokonaisuudesta (millainen osa, jää sekin tuntemattomaksi). Tästä seuraa, että tutkimuksessa myös toimijoiden kansalaisosallistumista (tai osallistumattomuutta) ja järjestösuhteita tulisi tarkastella osana elämän ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuutta. (emt 115).

Kansalaisvaikuttaminen- hankkeen ajatuspajoissa yhtenä teemana on ollut järjestöt vaikuttajina. Tarkastelun tuloksena nousi esiin järjestöjen asiantuntijuus päätöksentekoon. Vahva asiantunteva järjestö pystyy vaikuttamaan monin tavoin asioihin heikompia paremmin. Järjestöjen yhteistyön tiivistäminen nähtiin vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamiseksi. Lisäksi järjestöt voivat tukea osallistumista ja vaikuttamista viemällä vaikuttamisen paikat lähelle kansalaisia (Niemelä, Harju & Asola, 2007, 20–22).

Järjestötutkimusta on tehty valtakunnallisista sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestön Sostin (entinen STKL eli sosiaaliturvan keskusliitto) koamat ja julkaisemat sosiaali- ja järjestöbarometrit nostavat esiin vuosittain ajankohtaisia ilmiöitä. Paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen tutkimusta on toteutettu esimerkiksi Jyväskylän yliopiston hankkeissa, joita ovat mm. jyvaskyläläisistä yhdistyksistä tehty tutkimus ja yhdistykset välittäjinä tutkimus (ks. Siisiäinen 2002a, Hänninen ym. 2003). Lisäksi Helander on tutkinut paikallisyhdistysten toimintaa mm. kuntaliiton tutkimuksessa (ks. Helander 2004).

Kansalaisvaikuttamista on tutkittu myös European Social Survey (ESS) tutkimusohjelmassa. Suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa näyttää olevan eräs piirre, joka erottaa meidät kaikista muista Pohjoismaista ja myös useimmista muista Länsi-Euroopan maista. Vaikka suomalaisten tiedot yhteiskunnallista asioista ovat kansainvälisessä vertailussa hyvät, tämän tietämyksen pohjalta puuttuu luottamusta siihen, että vaikuttaminen on mahdollisuus. European Social Survey (2008) tutkimuksessa 44 prosenttia suomalaisista vastaajista katsoi, että politiikka on joko toisinaan tai usein niin monimutkaista, että he eivät oikein ymmärrä, mistä on kyse. Muissa Pohjoismaissa politiikkaa toisinaan tai usein monimutkaisena pitävien osuudet olivat paljon pienempiä. Ruotsissa 28 prosenttia vastaajista katsoi, että politiikka on toisinaan tai usein niin monimutkaista, että he eivät ymmärrä, mistä on kyse. Norjassa vastaavaosuus oli 22 prosenttia ja Tanskassa vain 21 prosenttia. (Oikeusministeriö 2004:10,16.) Lähidemokratiaan liittyvää kansalaisvaikuttamista on Oikeusministeriön julkaisun (2004:10) mukaan tutkittu useilla tieteenaloilla muun muassa aluetieteissä.

Britanniassa tehtiin tutkimusta valtakunnallisista järjestöistä vuosina 1999–2003 Leicesterissä De Montfort-yliopistossa. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat potilasjärjestöt, terveystalvelujen käyttäjät ja omaisjärjestöt. Tutkimuksessa selvitettiin vaikuttamista kansallisessa terveystalvelupolitiikassa. Poliittikaan vaikuttamisen rajoitteina nähtiin henkilöstön, rahoituksen, poliittisten kontaktien sekä hallituksen tuen puutteen ja kuulumattomuuden poliittiseen agendaan. Lisäksi puutteena nähtiin järjestön oman tiedon puute poliittikkaprosesseissa. Järjestöt pyrkivät vaikuttamaan terveystalvelupolitiikkaan kontakteilla eri toimijoiden kanssa. Järjestöt katsovat, että heidän edustamansa tutkimukseen perustuva kokemustieto on tärkeää ja se täytyy esittää päätöksentekijöille merkityksellisellä tavalla. Järjestöillä ei ole riittävästi aikaa kuunnella kohderyhmänsä mielipidettä hallinnon asettaman aikataulun vuoksi (Toiviainen 2006, 159–160).

Järjestöt voivat auttaa suunnittelemaan julkisia talveluja yhteistyössä julkisen sektorin kanssa. Tarvitaan vain sellaista lähestymistapaa, jossa eri yhteisöjen ja kuntalaisten äänen kuuleminen voi toteutua. Paikallinen kuntayhteisö on sitä vahvempi, mitä enemmän kaikki järjestöt, yritykset ja kansalaiset vapaaehtoisesti ovat mukana kehittämässä ja suunnittelemassa ihmisten hyvinvointiin liittyviä asioita. Kaikilla toimijoilla on mahdollisuus tukea, rohkaista ja lisätä luottamusta toisiinsa (Vyas 2006, 3). Järjestöillä yhteisöinä ja vapaaehtoistoiminnalla on tärkeä rooli myös sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämässä ja yhteisöllisyyden tunteen luomisessa. Toiminta järjestöissä ja sen myötä kansalaisyhteiskunnan vahvuudet tukevat ja edistävät myös kansalaisvaikuttamista. Järjestöissä kansalaiset osallistuvat todennäköisemmin myös paikalliseen hallinnan- ja demokratiaan perustuviin prosesseihin (Vyas 2006, 6).

3. TUTKIMUKSEN KÄSITTEET

3.1 Vaikuttaminen

Suomalaisessa yhteiskunnassa lainsäädäntö turvaa kansalaisten vapauden osallistua järjestöjen toimintaan ja siten myös vaikuttamistoimintaan henkilökohtaisten intressien ja valintojen mukaan. Vaikuttamisen vaihtoehtoina ovat kansalaisvaikuttaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Tarkastellessani vaikuttamiseen ja edunvalvontaan liittyviä käsitteitä havaitsin moni-ilmeisyyttä niiden määrittelyssä. Vaikuttaminen käsitteenä on sosiaali- ja terveystieteissä nykyisin painokkaammin käytössä oleva käsite kuin edunvalvonta, jota käsitteenä on tunnetusti aiemmin käytetty järjestöjen kohderyhmiensä oikeuksien puolustamisesta. Käsitteen muokkautumiseen vaikuttanevat eri koulukuntien ja ajan mukaan muuttuvat näkökulmat. Tässä tutkielmassani keskitän painopisteeksi vaikuttamisen paikallisten sosiaali- ja terveystieteiden toimialalla sulkematta kuitenkaan kokonaan pois tässä samaa tarkoittavaa edunvalvonta-käsitettä, koska kyseinen käsite voi olla joissakin yhdistyksissä yleisemmin käytössä.

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton Alueellinen tieto kehittämisen tukena -hankkeen tutkimusraportissa on luokiteltu paikallisten sosiaali- ja terveystieteiden toimintaa eri sisältöalueisiin, joista yksi on vaikuttamistoiminta ja edunvalvonta. Vertaistoiminta, tiedonvälitys ja koulutus ja erilaiset osallistumisen mahdollisuudet olivat myös sisältöalueita. Edellä mainittuun tutkimushankkeeseen liittyvään kyselyyn osallistui 279 sosiaali- ja terveystieteilijää 24 eri kunnasta Suomessa. Vaikuttamisen merkittävänä osana järjestön toimintaa arvioi yli puolet vastanneista ja 11% vastanneista ei ollut vaikuttamistoimintaa tai sen merkitystä pidettiin vähäisenä. (Vuorinen ym. 2004, 3, 6, 73, 74).

Vaikuttaminen mahdollistuu kansalais- ja vapaaehtoistoimintana järjestöissä ja yhteiskunnallisissa liikkeissä. Toiminnan ytimessä on halu toimia, osallistua ja vaikuttaa sekä kohdata muita toimijoita. Toiminta järjestöissä perustuu kansalaisten ja jäsenten omaehtoisuuteen. Oikeusministeriön julkaisussa (14/2005, 45) kohti aktiivista kansalaisuutta vaikuttamiseen liitetään osallistuminen, jossa kansalainen nähdään aktiivisena subjektina, jolla on tahto toimia vaikuttajana itselleen ja yhteisölleen tärkeissä yhteiskunnallisissa asioissa. Yhteiskunnallisessa keskustelussa on nostettu esiin vaikuttava osallistuminen käsitteenä, joka kuvaa osallistumiseen kytkeytyvää mielekkyyden vaatimusta. Osallistuminen on oltava vaikuttavaa ja sen tulee tuottaa hyötyä ja merkityksiä. Vaikuttaminen tarkoittaa jonkinasteisen vaikutuksen ilmenemistä tai muutoksen aikaansaamista esimerkiksi poliittis- hallinnollisessa prosessissa. Samaisessa julkaisussa kerrotaan, että suomalaiset kokevat voivansa huonosti vaikuttaa asioihin, vaikka lainsäädäntö tarjoaa monenlaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia (emt 45). Kuten aiemmin mainitsin tutkielmani painopisteenä ja tarkastelun kohteena on vaikuttaminen. Katson, että osallistuminen ja osallisuus ovat olennaisesti kytköksissä vaikuttamistoimintaan liittyvissä konteksteissa, joten otan vapauden olla tarkastelematta niitä tässä tutkielmassani käsitteenä erikseen.

Vaikuttaminen järjestöissä liittyy niiden toiminnan tavoitteisiin. Paikallisjärjestöt ovat vaikuttamistoiminnallaan edustamiensa kansalaisryhmien puolestapuhujia. Möttönen & Niemelä (2008) nostavat esiin kansalaisyhteiskunnan ja julkishallinnon lähentymisen ja vuorovaikutuksen edistämisen, joka mahdollistaa uusia toimintatapoja ja joilla voidaan vahvistaa kansalaisten hyvinvointia. (Möttönen & Niemelä 2008, 216–217). Järjestöjen toiminnan lähtökohtiin sisältyy ennalta määritelty toiminta-ajatus, joka ohjaa toiminnan suuntaa ja käytäntöä. Järjestöjen edustamien taustaryhmien elämän olosuhteiden ja hyvinvoinnin vahvistaminen lujittaa osaltaan myös kansalaisyhteiskuntaa. Vuorovaikutuksen edistäminen ja aito dialogi järjestöjen ja julkishallinnon välillä tarvitsee aiemmin mainitsemaani kumppanuutta ja sen myötä toimintakulttuurin avoimuutta. (ks. esim. Koskiahon 2014).

Sosiaali- ja terveysjärjestöt paikallisina toimijoina voivat tuoda jäsenistönsä tarpeita esiin viranomaisten päätöksentekoon ja julkiseen palvelujärjestelmään ja sen kehittämiseen. Järjestöjen toimijoilla ja asiantuntijoilla on usein myös kokemuksellista ja ammatillista tietoa. Järjestöt toteuttavat vapaaehtoistoimintaa ja tarjoavat osallistumisen ja toimijuuden paikkoja jäsenistölleen. Möttönen & Niemelä toteavat, että järjestöt tuottavat myös sosiaalisia innovaatioita ja pyrkivät vaikuttamaan kuntaan päin. Vaikuttamisessa järjestöjen on tärkeää tunnistaa julkisen palvelujärjestelmän toimintatavat, jotta vaikuttaminen on asianmukaista. Järjestöillä on toiminnassaan ja perustehtävissään

erilaisia intressilähtökohtia. Järjestöt voivat painottaa vertaistoimintaa ja toisaalta ne voivat keskittyä palveluosaamiseen. (Möttönen & Niemelä 2005, 158–160).

Vaikuttamistoimintaan tarvitaan molempia yksilöitä ja yhteisöjä kuten yhdistyksiä vuorovaikutteisina toimijoina. Kollektiivien organisoitujen toimijoiden tuloksista voivat hyötyä laajemmin monet kansalaiset ja niillä on vaikutusta yhteiskunnan koheesioon sekä monien muiden tahojen vuorovaikutukseen. Kollektiiveja toimijoita voidaan pitää edellytyksenä demokraattiselle yhteiskunnalle. Kollektiivinen järjestömuotoinen toiminta voi myös luoda kanavia hallinnon suuntaan ja vaikuttaa oman edustamansa ryhmän asioihin. (Hokkanen 2014, 79–83). Järjestöjen tehtävänä onkin niiden kyky yhdistää yksilöitä yhteen järjestäytyneeksi, kollektiiviseksi voimaksi. Suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä erityisesti muodolliset yhdistykset ovat olleet kollektiivisen toiminnan keskeisin ja legitimoiduin muoto. Ne sopivat suomalaisen yhteiskuntaorientoituneeseen sovittelevaan ja lainkuuliaiseseen toimintaperinteeseen. (Siisiäinen 1998, 223–227).

Suomalaiset osallistujina katsauksen mukaan kansalaisten intressien toteuttaminen, kollektiivinen toiminta ja etujen puolustaminen on pääasiassa muodollisesti organisoituneissa paikallisjärjestöissä. Järjestöjen toiminta on tutkimustulosten valossa tärkeämpää Suomessa kuin missään muualla maailmassa: yhdistyksiä ja niiden jäsenyyksiä on Suomessa ja suomalaisilla paljon, eikä niille ole hyvin toimivia vaihtoehtoja kansalaisten keinovalikoimissa (Oikeusministeriö 2009:5, 132.) Sen vuoksi järjestötoiminnalla on merkitystä niin nykyisyyden kuin tulevaisuudenkin kannalta. Olemassa olevien tutkimusten pohjalta pystytään luomaan yleiskuva suomalaisesta yhdistyslaitoksesta. Lisätutkimukselle näyttää kuitenkin olevan tarvetta. Yksi haaste aiheutuu siitä, että järjestöjä koskeva tutkimus on monin tavoin pirstaloitunutta osin tieteenalaeroista johtuen. Myös erityyppisten vapaaehtoisten yhteenliittymien kokonaisuus tunnetaan huonosti. (Oikeusministeriö 2009:5, 132.)

Vaikuttaminen järjestöissä jonkin tavoitteen läpiviemiseksi vaatii runsaasti tietoa, paneutumista ja suunnitelmallisuutta. Sen vuoksi paikallisjärjestöjen vaikuttamista toteuttavien toimijoiden tuleekin seurata ajankohtaisinformaatiota. Vaikuttamisen toimia helpottaa tietoisuus vaikuttamiseen liittyvistä seikoista ja järjestöjen kohderyhmien asioista mahdollisimman kattavasti. Näenkin järjestöjen vaikuttamistehtävän haasteellisena huolimatta siitä, että paikallisina oikeuksien puolustajina järjestöt toimivat omalla lähialueellaan ja siten parhaimmillaan tuntevat kohderyhmänsä, toimintaympäristönsä, kunnalliset viranhaltijat ja päätöksentekijät.

3.2 Kansalaisvaikuttaminen

Kansalaisvaikuttaminen on kansalaisyhteiskunnan ominaisuus, jonka juuret ovat 1700- luvulla. Adam Ferguson ennakoiki tuolloin kansalaisyhteiskunnan aktivoitumista, joka tapahtuikin sata vuotta myöhemmin. Ferguson oli kansalaisten yhdistymisvapauden puolestapuhuja korostaessaan ihmisten oikeutta kokoontumiseen ja näkemystensä esittämiseen valtiota vastaan (Möttönen, Niemelä 2005, 13). Jyväskylän yliopiston kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaalissa Konttisen mukaan Fergusonin kansalaisyhteiskuntakäsityksen ydin on päätelmässä, että markkinatalouden tuottamat ongelmat synnyttävät vastavoimansa, moraalisen kapinan omaneduntavoittelun tuhovoimaisuutta vastaan. Moraalisen, sivistyneen kansalaisyhteiskunnan mahdollisuus on ihmisluontoon sisältyvässä ”rakkaudessa ihmiskuntaa kohtaan”, ihmisten luontaisessa kyvyssä sympatiaan ja kiintymykseen ja huomaaniin yhteisöön (Konttinen 2013). Yhdistymisvapaus mahdollistaa kansalaisten liittymisen heille merkityksellisiin yhteisöihin, joissa he voivat olla ajamassa yhteisiä asioita. Tätä kuvaa myös Lewis (2014) todetessaan kolmannen sektorin organisaatioiden toimivan kansalaisyhteiskunnan organisoituina yhteisöinä itsenäisesti markkinoiden ulkopuolella (Lewis 2014, 16).

Kansalaisvaikuttaminen on toimintaa, jolla kansalaiset pyrkivät vaikuttamaan julkisen vallan päätöksentekoon. Kansalaisvaikuttamisen areenalla toimivat poliittiset luottamushenkilöt, joiden tehtävänä on välittää äänestäjensä näkemyksiä päätöksentekoon. Samalla areenalla toimivat myös erilaiset järjestöt, yritykset ja yksittäiset kansalaiset (Asola 2007, 10–11). Ihmiset osallistuvat politiikkaan, koska he haluavat edistää tärkeiksi katsomiaan arvoja ja asioita. Arvoista on kyse myös silloin, kun ihmiset haluavat toimia epäoikeudenmukaisuutta vastaan tai heikompien puolesta. Kansalaiset heräävät vaikuttamaan, kun asiat koskettavat heitä, vaikka eivät muutoin halua olla politiikan kanssa tekemisissä. Asioita voivat olla esimerkiksi uusi asemakaava tai kyläkoulun lakkauttaminen. Kansalaisvaikuttaminen on kamppailua eduista ja resursseista (Asola 2007, 11).

Kansalaisvaikuttamisen keinoarsenaali muuttuu ajan hengessä. Kansalaiset etsivät jatkuvasti uusia keinoja yhteiskunnalliselle toiminnalleen. Vanhoihin vaikuttamiskeinoihin voidaan kytkeä tietoyhteiskunnan teknologisia innovaatioita ja luoda myös uusia vaikuttamisen toimintatapoja. Mielenosoituksia voi organisoida tekstiviesteillä ja sähköposteilla ja tehdä yhteydenottoja poliitikoihin ja virkamiehiin. Kansalaisadresseihin voi osallistua verkon välityksellä (Asola 2007, 12). Sosiaali- ja

terveysjärjestöjen mahdollisuudet kansalaisyhteiskunnan varteenotettavina toimijoina sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa tulisikin aidosti huomioida. Vastavuoroisesti järjestöjen tulisi kantaa vastuunsa kansalaisyhteiskunnassa ja ottaa käyttöön laajasti vaikuttamisen keinoja sekä ottaa mahdollisesti uusiakin kokeiluja haltuun.

Kansalaisnäkökulmasta edustuksellisen ja järjestöllisen vaikuttamisen rinnalle on noussut ns. arkielämän politiikka, jossa vaikuttaminen tapahtuu jokapäiväisissä käytännöissä esimerkiksi kulutusvalinnoilla. Seppo Niemelä jakaa kansalaisvaikuttamisen kolmeen osaan OECD:n Citizens as Partners-ohjelman pohjalta. Informaatioon ja siihen liittyvään mediaan ja julkisuuteen. Toiseksi edustukselliseen demokratiaan- vaaleihin ja puoluetöimintaan. Lisäksi kansalaisten kuulemiseen ja mahdollisuuteen tehdä aloitteita, joka ilmentää kansalaisvaikuttamista (Oikeusministeriö 14/2005, 47).

Kansalaisvaikuttaminen ja poliittinen osallistuminen tarkoittavat ihmisille eri asioita. Kulutusvalinnat voivat olla henkilökohtaiseen terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä valintoja ei niinkään poliittista. Henkilökohtainen voi olla poliittista, kun ihmiset näkevät elämäntapa- ja kulutusvalintansa poliittisena toimintana. Monet kansalaisvaikuttamisen tavoista ovat kuluttajina vaikuttamista. Kansalaisten yhteenliittymien kuten järjestöjen mahdollisuus vaikuttaa tarvitsee niiden pääsyn varsinaisiin neuvottelupöytiin nostamaan asioita keskusteluun ja päätöksentekoon. (Asola 2007, 12). Kansalaisista suurin osa haluaa olla mukana silloin kun heille sopii sitoutumatta pitkäaikaisesti johonkin puolueeseen tai kansalaisjärjestöön. Osalla kansalaisista siitä on tullut mutkaton osa elämäntapaa, johon kuuluvat hyväntekeväisyys, vaaleissa äänestäminen ja kansalaistapahtumiin osallistuminen. Kansalaistoiminnassa myös individualistinen ajattelu korostuu. Kansalaisvaikuttamisen 2000-luvulla tulee olla vaivatonta, hauskaa ja toiminnallista – ei puuduttavaa poliittisten liturgioiden kuuntelua tai kokouspöytäkirjojen tarkistamista. (emt 11). Ryynänen ja Uoti (2009, 224) ovat kiinnittäneet huomiota kansalaisvaikuttamiseen protestinomaisena, jollaisena vaikuttaminen ei pääse kohdentumaan oikeaan aikaan ja paikkaan. Nykyisin oikea-aikaisuutta mahdollistavat monet vaihtoehdot kuten digitalisaation mukanaan tuomat tekniset välineet ja sähköinen nopea tiedonsiirto. Uskonkin niiden vahvistavan vaikuttamista ja kansalaisvaikuttamista kohdennetusti.

3.3 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Sosiaali- ja terveystajärjestöjen toiminnassa ja vaikuttamistoiminnassa on yhteiskunnallinen hyötyfunktio, jota voidaan luonnehtia järjestäytyneen yhteiskunnan ilmiöksi. Asemasta ja iästä riippumatta kansalaiset joutuvat tekemisiin sellaisten asioiden kanssa, joihin järjestöt ovat panostaneet. Eri aloja edustavat järjestöt vaikuttavat suoraan julkiseen valmisteluun ja -päätöksentekoon. Järjestöjen pyrkimys kohderyhmänsä oikeuksien puolustamiseen on myös vaikuttaa siihen, miten yhteiskunnan pääkoneistoissa asioita hoidetaan. Kunnallisissa/paikallisissa toimintaympäristöissä järjestöt kansalaisyhteiskunnan toimijoina vaikuttavat myös arvojen ja asenteiden muokkaamiseen. (Helander, 2001, 7). Hyödyllisyyteen liittyy tavallisesti vuorovaikutus vaihdon kautta ja kunnan päätöksenteko, jonka tarkoitus on edistää järjestön kohderyhmän tavoitteiden edistämistä. Vaihdoissa kumpikin osapuoli hyötyy kunnan saadessa asiantuntemusta ja tietoa järjestöiltä (Helander 2004, 68). Yhteiskunnallisina toimijoina järjestöt toimivat järjestäytyneesti lainsäädäntöön ja järjestöjen sääntöihin nojaten yhteisölliseltä perustalta. Kollektiivisuus järjestöjen vaikuttamisen agendalla kuuluu olennaisesti pyrkimyksissä yhteisiin tavoitteisiin ja muutoksiin. Yhdessä toimiminen edistää yhteisöllisyyttä ja yhdistysten asemaa omassa toimintaympäristössään. Myös Ilvonen (2006) painottaa yhteistyötä ja toteaa paikallisjärjestöjen tarvitsevan vaikuttamistyöhön kohderyhmiensä oikeuksien puolustamisessa yhteistyötä ja verkostoitumista. Järjestöjen resurssien huomioiminen vaikuttamisen käytännöissä ja tavoitteisiin pääsemisessä on tärkeää. Yhteistyö lisää vaikuttamisen merkityksiä ja siten vahvistaa ajatun asian saattamista tavoiteltuun tulokseen. (Ilvonen 2006, 41–42).

Ilmonen (1998) kertoo kulttuurisesta muutoksesta ja prosesseista mm. erilaisten yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnassa. Kirjallisuudessa erotetaan yhteiskunnallinen toiminta kollektiivisista liikkeistä jälkimmäisten ollessa lyhyt- tai pitkäkestoisia ja erilaajuisia. Yhteiskunnallinen liike käsitteenä on enemmänkin analyttinen viitaten kollektiivisen toiminnan muotoihin. Niitä voivat olla ne, jotka pyrkivät edistämään tai jarruttamaan sosiaalista muutosta (yhteiset tavoitteet) ja ne, jotka jakavat yhteisen käsityksen tavoitteisiin pääsemisen keinoista ja lisäksi ne, jotka ovat ylläpitäviä ja esiin nostavia toiminnan muotoja (Ilmonen 1998, 15–16). Kollektiivisen toiminnan ja kulttuurin jatkuvuus muodostaa perustan yhteiskunnallisten liikkeiden itseymmärrykselle. Kollektiiviseen toimintaan liittyy järjestäytyminen, valistuksellinen ja kommunikatiivinen funktio ja näkyvää suoraa toimintaa (Siisiäinen 1998, 239–240). Järjestölähtöinen vaikuttaminen on osa yhteiskunnallista toimintaa, jolla voidaan vahvistaa yksilöiden osallisuuden kautta myös kollektiivista aktiivisuutta.

Osallisuus parhaimmillaan mahdollistaa myös neuvottelevan kansalaisia kuulevan demokratian deliberatiivisuuden toteutumista.

Yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinot ovat muuttuneet voimakkaasti aikaisemmista. Kiinnostus yhteisiin asioihin ei kanavoidu enää samassa määrin toimimiseen poliittisissa puolueissa kuin aikaisemmin. Edustuksellinen demokratia potee eräiden väestöryhmien silmissä uskottavuuskriisiä. Eri selvitysten mukaan ihmisten kokemusmaailmaa vaivaavat turhautumisen ja voimattomuuden tunnot. Suomalaiset kokevat voivansa huonosti vaikuttaa asioihin, vaikka lainsäädäntö tarjoaakin monenlaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. (Oikeusministeriö 2005:14, 46).

Vaikuttaminen järjestöissä mahdollistaa samoja tavoitteita ajavien yhteisen päämäärän tavoittelun. Järjestön toiminta-ajatuksen lähtökohtana on erilaisia asioita. Ne voivat liittyä esimerkiksi sairautteen, vammaisuuteen, perheiden tukemiseen ja vaikuttamiseen myös laaja-alaisesti. Paikallisjärjestöissä tehtävä vaikuttaminen perustuu yleensä vapaaehtoisuuteen. Järjestöjen toimialueen tunteminen ja tietoisuus kunkin kohderyhmän oikeuksista on vaikuttamisessa tärkeä lähtökohta.

3.3.1 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ylittää rajoja

Yhteiskunnallisella vaikuttamistoiminnalla on laaja toimintaympäristö. Kuvaan hieman vaikuttamisen laajuutta kokonais kuvan selkiyttämiseksi, vaikka tutkielmani painottuukin paikalliseen vaikuttamistoimintaan. Vaikuttamista ja lobbausta useat järjestöt toteuttavat myös Euroopan unionissa. Euroopan unionin valtioiden päätöksentekoon ja siellä vaikuttamiseen kansalaisyhteiskunnan ja järjestöjen kiinnostus on kasvanut. Unionin toimintaan pyrkivät vaikuttamaan Brysselissä toimivien järjestöverkostojen lisäksi myös kansalliset kansalaisjärjestöt. (Fingo ry 2018, 3). Kansalliset kansalaisjärjestöt voivat myös yhdistää voimansa vaikuttaakseen unionin politiikkaan ja tuodakseen kansalaisyhteiskunnan roolia ja asiantuntijuutta esille osana unionin päätöksentekoa. Yksilöiden ja yhteisöjen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa yhteiseen päätöksentekoon on demokratian peruspilareita. Euroopan unionissa valmistellaan jatkuvasti asioita, joihin yksittäiset kansalaiset tai yhteisöt voivat tuoda uusia näkökulmia ja lisätietoa käytännön asiantuntemuksensa kautta. Kuitenkin vain harva tuntee tehokkaita tapoja vaikuttaa ja osallistua asioiden valmisteluun. (Fingo ry 2018, 3).

Tehostaakseen toimintaansa monet kansalaisjärjestöt ovat myös järjestäytyneet EU-tasolla. Useilla kansainvälisillä kansalaisjärjestöillä, kuten WWF:llä ja Amnestyllä, on omat EU-toimistonsa. Lisäksi Brysselissä toimii erilaisia kattojärjestöjä ja järjestöverkostoja. Kansalaisjärjestöt ovat järjestäytyneet myös EU-tason kattojärjestöihin, jotka kokoavat yhteen samalla alalla toimivia järjestöjä eri Euroopan maista (Fingo ry 2018, 21). Tällaisia EU-tason kattojärjestöjä ovat esimerkiksi eurooppalaisten kehitysyhteistyöjärjestöjen kattojärjestö CONCORD ja ympäristöjärjestöjen European Environmental Bureau. Kattojärjestö CONCORD koordinoi ja tukee jäsenjärjestöjensä vaikuttamistyötä. Kattojärjestöt ovat yhdessä kansallisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa verkottuneet tiettyjen temaattisten aihealueiden ympärille vaihtamaan tietoa ja vahvistamaan toimintamahdollisuuksiaan. (Fingo ry 2018, 21). Temaattisesta verkostoitumisesta on esimerkkinä SDG Watch Europe, joka on kestävän kehityksen agenda 2030:n toimeenpanoa edistävien kansalaisjärjestöjen yhteenliittymä. SDG Watch European jäsenenä on muun muassa EU-jäsenmaissa ja Brysselissä toimivia kehitys- ympäristö- ja ihmisoikeuskysymyksiin sekä sosiaalisiin kysymyksiin keskittyviä järjestöjä, joita yhdistää tavoite saada hallitukset toteuttamaan kestävän kehityksen Agenda 2030:n tavoitteita ja periaatteita. (Fingo ry, 21).

Brysselissä lobbareiden, poliitikkojen ja virkamiesten väliset suhteet ovat erittäin tiiviit. Puhuttaessa mistä tahansa poliittisesta päätöksenteosta, kuten lakien säätämisestä tai kauppapolitiikasta, tulee aina puhua taustalla vaikuttavasta lobbauksesta. Parhaimmillaan lobbaus on hyvää neuvonantoa, joka tähtää laajemman yhteisen hyvän tavoitteluun. Toisinaan lobbaus taas on kontrolloimatonta peliä, jossa rahalla synnytetään lakeja yksityisen voitontavoittelun hyväksi. Yksityisten ja julkisten intressien kamppailussa ei ole lainkaan selvää, kuka hyötyy tällä hetkellä EU:ssa tehtävistä päätöksistä eniten. (Kivi, 2018, 23).

Lobbauksen voimasuhteet, vaikutusvalta ja se, milloin hyötyjinä ovat yksityiset pääomat ja milloin kansalaiset ja yleinen etu on osattava erottaa. Brysselissä toimivien kansalaisjärjestöjen mukaan vain viidennes lobbareista EU:ssa toimii kansalaisyhteiskunnan tai julkisen edun mukaisesti, kun taas valtaosa tavoittelee bisneksen tai finanssimarkkinoiden etuja. Kansalaisjärjestöillä onkin viime vuosina ollut valtavia haasteita paljastaa lobbauksen todellista voimaa ja verkostoja. Järjestöt ovat pyrkineet uudistamaan EU:n päätöksentekoa läpinäkyvämmäksi ja lobbauskulttuuria nykyistä puhtaammaksi. (Kivi, 2018, 23).

Globaalistuminen lisää kansainvälisen vaikuttamisen mahdollisuuksia. Suomalaisia kansalaisjärjestöjä on jäsenenä eurooppalaisissa ja maailmanlaajuisissa yhteistyöjärjestöissä. (Ilvonen 2006, 35–36). Euroopan vammaisfoorumi eli European Disability Forum (EDF) sateenvarjo-organisaationa

toimii eurooppalaisten vammaisorganisaatioiden yhteistyökumppanina ja vammaisten henkilöiden äänitorvena vaikuttamalla heidän oikeuksiensa edistämiseksi. Kansalaisyhteiskunnan asema ja sen arvostus kansallisessa toimintaympäristössä vaikuttaa kansalaisten ja järjestöjen toiminnan mahdollisuuksiin. Economic and Social Commission for Western Asia (ESCWA, 2010) raportissaan kertoo, miten kansallinen toimintakulttuuri ja valtioiden sisäiset poliittiset jännitteet ja konfliktit esimerkiksi joissakin Arabimaissa voivat rajoittaa kansalaisten roolia yhteiskunnallisiin olosuhteisiin vaikuttamiseen. Niiden avuksi on tarjolla esimerkiksi ad hoc-sektorin toimintaa, jossa toiminta kohdistuu tiettyyn kohteeseen esimerkiksi terveydenhoidollisiin, humanitäärisiin tai koulutuspalveluihin. (ESCWA 2010, 6–7).

Kansainvälistä yhteistyötä ja vaikuttamista toteuttaa esimerkiksi suomalainen vammaisjärjestö Invalidiliitto ry sambialaisen Zambia National Association Of Persons with Physical Disabilities eli ZNAPDin kanssa. ZNAPD tekee yhteistyötä esimerkiksi viranomaisten, toisten järjestöjen, kirkkojen ja kyläpäälliköiden kanssa vammaisten henkilöiden osallisuuden edistämiseksi ja asenteiden muokkaamiseksi. Yhteistyöllä vahvistetaan ZNAPD:in vaikuttamistoiminnan osaamista ja kykyä verkostoitua. (Invalidiliitto ry, 2019).

Invalidiliitto tukee Sambiassa myös naisten ja tyttöjen omaa toimintaa sekä heidän edellytyksiään puolustaa omia oikeuksiaan. Tuelle on tarvetta, sillä vammaisten naisten kohtaama väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat yleisiä ongelmia Sambiassa. Nuorten toiminnan tukemisessa on tavoitteena vahvistaa vammaisten nuorten asemaa ja käynnistää nuorten toimintaa ZNAPDissa. Lisäksi tuetaan ZNAPD:ää kehittämään hyvää hallintoa ja demokraattisia käytäntöjä järjestössään. (emt).

Suomalainen Näkövammaisten keskusliitto toimii näkövammaisten aseman parantamiseksi harjoittamalla kehitysyhteistyötä Boliviassa ja Etiopiassa. Näkövammaisten keskusliitto tekee myös yhteistyötä kumppanimaidensa näkövammaisjärjestöjen toiminnan vahvistamiseksi (Näkövammaisten keskusliitto ry, 2019).

3.4 Vaikuttamisen tapoja

Ilvosen (2011) mukaan vaikuttamisen toteuttamiseen tarvitaan erilaisia tapoja, joilla kuhunkin kohteena olevaan asiaan vaikutetaan. Järjestöjen tulee tietää mihin asioihin ja miksi vaikuttamistoimia tehdään. Vaikuttamisen kohteet ovat yleensä kirjattuna järjestöjen toiminta-ajatukseen (Ilvonen, 2011, 20).

Vaikuttamisen useita tapoja kuvataan esimerkiksi Kuntaliiton ARTTU2-tutkimusohjelman (2016) julkaisussa. Kyseisen ohjelman mukaisista suorista vaikuttamis- ja osallistumistavoista eniten käytetyt olivat yhdistys tai järjestötoimintaan osallistuminen sekä kuntien toteuttamat asiakas/käyttäjäkyselyt. Parhaimpiin kuuluvia vaikuttamistapoina on pidetty talkootöihin osallistumista, yhdistyksen tai järjestön kautta osallistumista, yhteydenottoa kunnan viranhaltijaan tai jonkun kunnallisen instituution tilaisuuteen osallistumista (Pekola-Sjöblom 2016, 1). Samaisen ARTTU-tutkimusohjelman mukaan osallistumis- ja vaikuttamistapojen käyttö on vähentynyt ja toisaalta luottamus niiden vaikuttavuuteen on lähes poikkeuksetta parantunut verrattuna vuoden 2011 kyselyn tuloksiin. (Pekola-Sjöblom 2016, 1).

Edellä mainittuun kyselyyn viitaten siinä on kartoitettu mm. seuraavia vaikuttamisen tapoja:

- ottanut yhteyttä kunnan luottamushenkilöön
- ottanut yhteyttä kunnan viranhaltijaan
- tehnyt kuntalaisaloitteen
- tehnyt valituksen, oikaisuvaatimuksen
- allekirjoittanut vetoituksen tai adressin
- kirjoittanut yleisönosastokirjoituksen
- osallistunut kunnan järjestämään keskustelu-/kuulemistilaisuuteen
- vastannut kunnan asiakas- tai käyttäjäkyselyyn
- antanut palautetta kunnan järjestämistä palveluista
- osallistunut sosiaalisen median kautta
- osallistunut paikallisen vaikuttamistoimielimen toimintaan.
- osallistunut jonkin yhdistyksen tai järjestön toimintaan. (Pekola-Sjöblom 2016, 7–8).

Kuntalaisten vähiten käyttämiä osallistumis- ja vaikuttamistapoja olivat kuntalaisaloitteen, valituksen tai oikaisuvaatimuksen tekeminen, yleisönosastolle kirjoittaminen sekä vanhus- tai

vammaisneuvoston, nuorisovaltuuston tms. vaikuttamistoimielimen toimintaan osallistuminen. Lisäksi sosiaalisen median kautta osallistuminen kuului vähiten käytettyjen osallistumistapojen joukkoon. (Pekola-Sjöblom 2016, 8). Vaikuttamistoimieliminä paikallisilla neuvostoilla on mahdollisuus käyttää asemaansa kunkin edustamansa kohderyhmän asioiden edistämiseen. Olisikin toivottavaa, että mahdollisuudet vaikuttamiseen käytetään tehokkaasti. Käsitykseni mukaan asioiden halluun ottamiseen vaikuttavat toimielimien ja niiden edustajien resurssit ja tietoisuus taustaryhmiensä ajankohtaisesta tilanteesta.

Helanderin (2004) mukaan erilaisten vaikuttamistapojen käyttöä kuntakokoluokittain tarkastellen pienissä ja keskisuurissa kunnissa suuria enemmän painottuvat konsensuaaliset tavat kuten suunnitteluryhmiin osallistuminen ja henkilösuhteiden käyttäminen. Näitä ovat epäviralliset neuvottelut, yhteydenotot viranhaltijoihin ja luottamushenkilöihin. Mielenosoitusten ja vetoomusten käyttö on painottunut suurten kuntien kohdalla vaikuttamisen keinovalikoimiin (Helander 2004, 76).

Toiviainen (2006) on kiinnittänyt huomiota potilasjärjestöjen vaikuttamiseen yhteisötasolla ja laajemmin yhteiskunnassa. Vaikuttamistoimina potilasjärjestöillä ovat olleet etujen ajaminen ja lobbaaminen. Vaikuttamiskeinoina olivat esimerkiksi kannanotot hoitojärjestelmiin ja niiden toimivuuden asiakkaiden kannalta. Lisäksi oli tehty erilaisia suosituksia ja toimenpideohjelmiä, joilla lähesyttiin suoraan viranomaisia, eduskuntaa ja mediaa (Toiviainen 2006, 26).

Vaikuttamisen tapoja paikallisissa sosiaali- ja terveysjärjestöissä on tutkittu Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton Alueellinen tieto kehittämisen tukena -hankkeessa. Erityisenä vaikuttamisen väylänä ja vaikuttamisen avainasemassa nähtiin järjestön hallituksessa toimiva henkilö (Vuorinen ym. 2004, 74–75). Isompien järjestöjen vaikuttamistapoina olivat viranhaltijakontaktit, työryhmissä ja verkostoissa sekä kehittämishankkeissa toimiminen. Pienemmissä järjestöissä kohderyhmän tarpeita ja kokemuksia koskevan tiedon kartoittaminen ja levittäminen olivat eniten käytettyjä vaikuttamisen tapoja (Vuorinen ym. 2004, 76–77). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaan sisältyvät tiedonvälitys, jäsenistön neuvonta, ohjaus ja erilaiset koulutukset. Tiedon välittämistä kohdistetaan jäsenistön lisäksi muille kansalaisille, suurelle yleisölle ja ammattilaisille. Järjestöjen neuvonta- ja ohjaustoiminta on vaikuttamistoimintaa, jolla tuetaan jäsenistöä ja konsultoidaan myös ammattilaisia (Vuorinen ym. 2004, 87–89). Paikallisyhdistyksille ja jäsenistölle suunnatun neuvonnan ja ohjauksen keinoin tarjotaan jäsenistölle tukea ja apua sosiaali- ja terveyspalveluiden hakemiseen ja oikeuksien puolustamiseen.

Vaikuttamisen mahdollisuudet ovat nykyisin monipuolistuneet ja nopeutuneet tietoteknologian kehittymisen myötä. Sähköiset verkkoympäristöt helpottavat tiedon välittämistä ja verkostoitumista.

Yhteisiä asioita edistämään ja vaikuttamaan kansalaisia saadaan mukaan hyvinkin pikaisella aika-
taululla. Tätä kuvaa myös Ilvonen (2006) toteamalla internetin mahdollistavan, nopeuttavan ja mo-
nipuolistavan vaikuttamista. Se voi toimia myös edustuksellisen demokratian täydentäjänä ja lisätä
läpinäkyvyyttä kunnallisessa päätöksenteossa käsiteltävistä asioista. Se mahdollistaa mielipiteiden
välittämisen ja keskustelun sekä tarjoaa ihmisille myös suoria vaikuttamisen kanavia. Verkko mah-
dollistaa vaikuttamisen ja lobbauksen aikaisempaa laajemmin ja vähentää etäisyyttä kansalaisten,
kansalaisjärjestöjen ja päätöksenteon välillä. Erilaiset keskustelufoorumit, kansalaisadressit ja blogit
ovat lisänneet vaikuttamisen ulottuvuuksia. (Ilvonen, Anne 2006, 17–18).

3.5 Yhteistyötä ja kumppanuutta

Hyvinvointivaltion rakentamisen vaiheessa suuri määrä niistä tehtävistä, jotka kansalaisyhteiskunta
järjestöjen avulla oli ennen hoitanut, siirtyivät julkisen sektorin huoleksi. Varsinkin 1970- ja 1980-
luvulla julkiset hyvinvointitehtävät ja niistä huolehtiva koneisto laajeni olennaisesti. Tässä tilan-
teessa järjestöjen yhdeksi keskeisimmäksi rooliksi muodostui jäsenistön etujen turvaaminen, toimi-
minen kansalaisyhteiskunnan ryhmien etujen valvojina palveluja tuottavien kuntien suuntaan.
Järjestöt täyttivät myös monia muita kansalaisyhteiskunnan tehtäviä. Palvelujen tuottaminen omille
jäsenille ei ollut näistä pienimpiä (Helander 2004, 17).

Hyvinvointivaltion rakentaminen kohtasi 1990-luvulle tultaessa kasvavia esteitä. Uhkaavan rahoi-
tuskriisin ja sen kannassa seuraavan legitimititeetikriisin uhan myötä tulivat myös kuntien ja paikal-
lisyhdistysten suhteet uuteen vaiheeseen. Järjestöjen ja muiden kolmannen sektorin voittoa tavoitte-
lemattomien organisaatioiden rooli alettiin nähdä yhä laajamittaisemmin erityisesti kuntien mutta
myös muiden julkisten viranomaisten kumppaneina ja yhteistyön osapuolina. (Helander 2004, 17 –
18).

Helanderin (2004) mukaan kuntien ja järjestöjen vuorovaikutuksen muutokset ovat olleet mukana
niissä teoreettisemmissa tulkinnoissa ja paradigmoissa, joiden pohjalta suhteita ja niissä tapahtu-
neita muutoksia on lähestytty. Kuntien ja paikallisjärjestöjen suhteissa tapahtunutta muutosta voi-
daan luonnehtia paradigmanmuutoksen termein. Aikaisemmin vuorovaikutussuhteen hallitsevana

piirteenä toimi järjestöjen kuntiin suuntaama edunvalvonta. Uudessa paradigmassa edunvalvonta on vaihtunut siihen, että järjestöistä on tullut kuntien kanssa yhteistoiminnassa toimivia palvelujen tuottajia (Helander 2004, 18). Järjestöjen ja kuntien välinen suhdejärjestelmä on kokenut ajan saatossa muutoksia. Paikallisjärjestöt toimivat kuitenkin edelleen jäsenkuntansa ja yleisemmin ottaen koko kansalaisyhteiskunnan edunvalvojina ja äänenä kunnallisten päättäjien suuntaan. Järjestöt ovat hyvinvointivaltion rakentamiskaudella tuottaneet myös palveluja jäsenilleen ja jossain mitassa myös muille kuntalaisille (emt. 18).

Järjestöjen roolia edunvalvojina ja vaikuttajina tulee tarkastella myös hieman kriittisesti käsitteiden pirstaloituneisuuden vuoksi. Edunvalvonta käsitteenä tarkoittaa myös toimintaa, jossa edunvalvoja on maistraatin toimesta nimetty huolehtimaan päämiehensä asioista kuten taloudesta ja omaisuudesta. Painopisteenä tutkielmassani on vaikuttaminen ja edunvalvonta käsitteenä rinnastuu tässä potilas- ja vammaisjärjestöjen vaikuttamiseen.

Järjestön tapa valvoa jäsenistönsä etuja ja oikeuksia tai edistää ennalta määräämättömän joukon aatteellisia pyrkimyksiä riippuu monista tekijöistä, jotka määräävät niiden kussakin tapauksessa käytettävän vaikuttamistavan ja -kanavan luonnetta. Järjestöjen käytettävissä olevat resurssit, ei vain niiden määrä vaan myös niiden muut ominaisuudet, sanelevat merkittävältä osalta, millaisiin voimavaroihin ne kussakin tapauksessa tukeutuvat (Helander 2004, 19). Järjestöjen resurssit ovat suoraan yhteydessä niihin toimiin, millä tavoin ja minkä verran vaikuttamistoimia ja yhteistyötä voidaan toteuttaa.

Kuntien ja paikallisyhdistysten vuorovaikutusta 1990-luvun puoliväliin saakka lähestyttiin tutkimusmielessä tavallisimmin valtasuhteena. Asetelmassa kunnat olivat yhteiskunnan hyvien jakajia. Jakamiseen järjestöt pyrkivät vaikuttamaan saadakseen kunnalliset päättäjät tekemään kohderyhmilleen mahdollisimman edullisia päätöksiä. Järjestöt olivat vaikuttajia ja edunvalvojia suhteessa kuntiin.

Tunnusomaista edunvalvonnalliselle vuorovaikutukselle oli sen asiakohaisuus; järjestöt pyrkivät vaikuttamaan tehtäviin päätöksiin kuntaorganisaation ulkopuolisina toimijoina yksittäisissä kysymyksissä käytettävissään olevien voimavarojen mukaan. (Helander 2004, 18). Huotari (2013, 40) artikkelissaan ”Järjestöt tuovat kuntalaisen päätöksenteon ytimeen” kuvaa, miten järjestöjen mahdollisuus viedä kohderyhmiensä viestiä päättäjille ja vaikuttaa asioihin riippuu paljon kunnan toimintakulttuurista. Järjestöillä on paljon arkitietoa, jonka ne saavat jäsenistöltään ja tiedon

välittäminen päättäjien tietoon on tärkeä asia. Kunnissa, joissa järjestöjen kanssa yhteistyö toimii on luontevaa kuulla järjestöjen edustajia kunnallisen päätöksenteon tukena.

Isossa Britanniassa tehdyn kyselyn mukaan kunnat voivat olla sitä vahvempia mitä enemmän heillä on kumppaneina muita toimijoita. Yhdessä toimien he voivat vaikuttaa kansalaisten hyvinvointiin ja vahvistaa sosiaalista koheesiota. Siihen tarvitaan kaikkien kumppaneiden tukea ja osallistumista. Yhdistysten tärkeimpinä yhteistyökumppaneina nähtiin kunnat, joiden kanssa yhdistysten yhteydenotoista kohdistui 70 % paikallisiin päättäjiin. (Vyas 2006, 4).

Kansainvälisissä hankkeissa ja paikallisesti kuntien kanssa tehtävässä yhteistyössä tarvitaan ymmärrystä julkisen päätöksentekojen monimutkaisuudesta. Käsitys ja ymmärrys monimutkaisuudesta riippuu osin paikallisjärjestöjen resursseista kansalaisyhteiskunnan toimijoina. Yhdistysten ja niiden instituutioiden toiminta on kytköksissä niissä toimivien ihmisten yksilöllisiin piirteisiin kuten aloitteellisuuteen ja yritteliäisyyteen (United Nations, 2010, 7, 28). Kansalaisyhteiskunnassa toimivia tahoja onkin ohjattu kehittämään työvälineitään ja taitojaan siten suoriutumaan yhteisissä keskusteluissa ja neuvonpidoissa aikaisempaa vahvemmin ja sitä kuvaa myös vertaileva analyysi kansalaisyhteiskunnan osallistumisesta poliittiseen päätöksentekoon läntisissä Arabian maissa (emt. 28). Digitalisaation seurauksena ja sen myötä ajanmukaisia työvälineitä sekä taitoja tarvitaan kaikkialla globaalitason kansalaisyhteiskuntien ja yhdistysten toiminnoissa niin myös meillä suomalaisessa yhteiskunnassa. Kuntien yhteistoiminta-alueet ja kuntaliitokset ovat tuoneet haasteita järjestöjen yhteistyöhön. Paikallisina toimijoina järjestöjen toimialue on voinut laajentua kattamaan suuremman alueen kohderyhmiensä oikeuksien puolustajana ja siinä tarvitaan toimivia työvälineitä.

Suomen sosiaali ja terveys ry Soste suomalaisena valtakunnallisena kattojärjestönä on tarkastellut kuntaliitosten vaikutuksia paikallisjärjestöjen mahdollisuuksia osallistua julkisen hallinnon päätöksentekoon. Kuntaliitokset ovat yleisemmin vaikeuttaneet kuin helpottaneet yhdistysten osallistumista kunnalliseen päätöksentekoon. Runsaan neljäsosan (27–28 %) mukaan yhdistyksen kuuleminen ja huomioonottaminen kunnan päätöksenteossa on vähentynyt kuntaliitoksen jälkeen. Noin joka kymmenes (11 %) arvioi niiden lisääntyneen. Noin neljäsosalla (24 %) yhdistyksistä kuntayhteistyö kokonaisuudessaan on vähentynyt ja 16 prosentilla lisääntynyt liitoksen myötä. Kuntaliitokset laajentavat ainakin periaatteessa liitosalueiden paikallisyhdistysten maantieteellistä toiminta-aluetta. Tähän viittaa myös se, että toiminnan kysyntä ja kokonaismäärä on kasvanut kuntaliitoksen vuoksi yli neljäsosalla (26–28 %) yhdistyksistä. Myös yhdistyksen toiminnan arvostuksen arvioidaan lisääntyneen noin joka neljännessä (24 %) yhdistyksessä (Järjestöbarometri 2014, 35).

Kuntien ja järjestöjen yhteistyön muodot ovat monipuolistuneet ja vahvistuneet. Järjestöjä kutsutaan yhteistyöhön esimerkiksi meneillään olevaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja maakuntauudistukseen ja palveluiden kehittämiseen. Lisäksi kansalaisten ja kuntalaisten mielipiteitä kuullaan erilaisin kyselyin ja järjestämällä kuulemistilaisuuksia.

3.6 Hallinnan kytkös yhteistyöhön

Kansainvälisessä sosiaalitieteiden julkaisun artikkelissa (2008) ”The Rise of Governance and the Risks of Failure, the Case of Economic Development” Jessop kirjoittaa hallinnan käsitteestä. Käsite tulee anglo-amerikkalaisesta keskusteluperinteestä, jossa siihen viitataan termillä *governance*. Englanninkielisen ilmaisun juuret ovat antiikin kreikan ja klassisen latinan termeissä, joilla viitataan laivan ohjaamiseen. Alkuperäisesti hallinnan käsitteellä viitattiin jonkin tehtävän tai toiminnan ohjaamiseen ja ylipäätään hallintaan. Hallinnan käsitettä on käytetty pitkäkestoisesti nimenomaan perustuslaillisten ja oikeudellisten kysymysten käsittelyn yhteydessä viittaamaan valtion asioiden hoitoon ja valtiollisten instituutioiden johtamiseen (Jessop 2008, 2).

Hallintoon linkitetty muuttuneen hallintotavan eli hallinnan kytkös vaikuttaa mielenkiintoiselta ja hieman hämmentävältä ja ehkä juuri siksi valikoitui tarkasteluni kohteeksi. Kyse näyttää olevan hallinnollisesta ilmiöstä tai tavasta. Hallintaan liittyy toimintaympäristöjen ja muuttuvien johtamistapojen konteksteissa myös monimuotoisuutta. Monimuotoisuus liittyy ajalliseen kehityskulkuun hallinnon tavoissa ja päätöksenteon ympäristöissä (Karppi & Sinervo, 2009, 8–9). Hallintoon sisältyy tietynlainen hierarkia ja järjestelmäkeskeisyys. Molemmat näistä tarkoittavat instituutiolähtöistä tapaa toimia vuorovaikutussuhteissa. Dialogia voidaan kuitenkin kehittää ja rakentaa yhteistyön ja tasavertaisen kumppanuuden avulla verkostosuhteita hyödyntäen. Kuntien ja järjestöjen yhteistyössä ja muuttuvassa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristöissä onkin yhteistyölle ja verkostoille todellista tarvetta.

Perinteisessä kunnallisessa hallintotavassa hierarkiaan pohjaava valta-asetelma painottuu julkisen vallan ja viranhaltijoiden päätösvaltaan. Hierarkialla tarkoitetaan ohjaussuhteissa ylemmän organisaatiotason oikeutta ja velvollisuutta käyttää toimivaltaansa sekä auktoriteettiasemaansa määräysten

jakamisessa muille alemmille tasoille. Verkostosuhteissa eri toimijoiden välinen keskinäinen riippuvuus tuottaa hyödyn verkoston osallistujille. Verkostoissa muodollinen valta-asema ei luo merkityksiä vaan tarvitaan kykyä luoda toimivia hyödynnettäviä verkostosuhteita kunkin osapuolen lojaliteettia arvostaen (Ryynänen & Uoti, 2009, 230). Verkostosuhteiden perusta on vapaaehtoisuus ja eri toimijoiden välinen lojaliteetti ilman määräysvaltaa. Kuntapalvelujen kehittämisessä ja toteuttamisessa verkostojen hyödyntäminen paikallisena hallintotapana luo joustavaa kehittävää hallintatapaa (emt 230). Järjestöt voivat olla joustavan hallintatavan mukaan potentiaalisia yhteistyökumppaneita kunnille tarjoamalla vaikuttamismahdollisuuksia asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon (Loomala 2002, 11).

Hallinnalliseen toimintatapaan osallistuu julkisen sektorin lisäksi yksityisiä toimijoita kuten yrityksiä ja elinkeinoelämän järjestöjä, kuntia, kuntayhtymiä, maakuntaliittoja sekä erilaisia kansalaisjärjestöjä kuten sosiaali- ja terveystieteiden järjestöjä. Kyse on myös alueellisen ja paikallisen hallintatapojen konteksteista, joissa eri toimijoiden kanssa laaditaan esimerkiksi kehittämisstrategioita (Häkli & Karppi & Sotarauta (2010, 128). Ryynänen ja Uoti (2009, 224) toteavat suomalaisen kunnallishallinnon uudenlaista yhteistoimintaan (julkinen, yksityinen, kansalaiset) perustuvan hyvän hallintotavan (good governance) olevan tavoitteellista kansalaisten elämänlaatua kohottavaa hallintokulttuuria. Toisaalta he nostavat esiin hallintokulttuurista ja sen kehittämisestä keskustelukulttuurin heikkouden yhteistoimintaan osallistuvien kesken. Haveri & Anttiroiko (2010, 200) toteavat *governance*-toimintamallin heijastavan kunnan yhteisöllistä luonnetta toimijasuhteissa sekä paikallisesti että alueellisesti ja mahdollisuuden muodostaa kumppanuussuhteita. Koskiahon (2014) korostaakin kumppanuuksia ja kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa kestäväksi ja joustavaksi sosiaalisen pääoman tukemistoiminnaksi, jota tapahtuu eri tasoilla, arkielämässä, sosiaalisissa suhteissa ja toiminnoissa. Näillä rakennetaan ihmisarvoista elämää ja kansalaisten pyrkimyksiä myös kolmannen sektorin, järjestöjen vapaaehtoistoiminnoissa. Koskiahon mukaan kumppanuuspolitiikan monitoimijamallissa viranomaisrooli vähenee ja muuttuu koordinoivaan suuntaan korostaen yksilön vastuuta omasta itsestään huolehtimisesta, jolloin self-governance muodostuu tärkeäksi (Koskiahon 2014, 204 – 206).

Julkisen politiikan nykyiset toimintatavat ovat voimakkaasti muuttuneet. Hallinnon toiminnan suunta kohdistuu hallintaan (governance), jossa eri instituutioiden toimijat julkinen, yksityinen ja yritykset tekevät yhteistyötä. (Hill & Hupe 2002, 198). Tulkitsen tämän niin, että yhteistyön kannalta eri osapuolten näkökulmia pyritään huomioimaan yhteiskunnallisessa kehityksessä aiempaa joustavammin ja avoimemmin. Järjestöjen toimijoiden näkökulmien huomioiminen tulisikin olla

yhteistyössä yli hallintorajojen läpileikkaavasti. Tähän liittyy mielestäni yhtenä osana demokratian kehityskuluista deliberatiivinen demokratia, jonka eräänä tehtävänä on kuulla ja huomioida kansalaisten mielipiteitä yhteiskunnan kehittämistoimien konteksteissa. Kansalaisyhteiskunnan politiikkaohjelman puitteissa 2000-luvun alkupuolella syntyi Suomessa kansalaisia kuuntelevaa politiikkaa ja uusia käytäntöjä, joista mainittakoon Ota kantaa- verkkosivusto kansalaisten äänen esiintuomiseen ja kuulemiseen.

3.6.1 Hallintaa demokratian rinnalla

Järjestöt ovat keskeisimpiä kansalaistoiminnan kommunikaatiokanavia kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen järjestelmän välillä. Siisiäinen (2000) kuvaa järjestöjä suodattimiksi niiden tuodessa julki yhteiskunnassa vallitsevia intressejä ja ongelmia. Poliittisten järjestöjen lisäksi myös epäpoliittiset yhdistykset (esimerkiksi harrastusryhmät, potilasjärjestöt tai asukas- ja kyläyhdistykset) saattavat aktivoitua edunvalvojiksi sellaisissa tilanteissa, jossa poliittinen päätöksenteko koskettaa niiden jäsenten etuja. (Siisiäinen 2000, 150). Järjestötoiminta on tärkeä osa edustuksellista demokratiaa, jolla järjestöt ja yhdistykset tarjoavat väylän erilaisten yhteiskunnallisten näkemysten ja identiteettien ilmaisemiselle. Ne voivat ohjata julkista keskustelua, valvoa poliittisia instituutioita ja vaatia niitä toimimaan erilaisten intressien toteutumiseksi yhteiskunnassa. Järjestöt voivat tukea ja parhaimmillaan vahvistaa edustuksellisen demokratian toteutumista ja toimivuutta. (Siisiäinen 2000, 150).

Asolan (2007,9) mukaan demokratian elossa pitämiseen tarvitaan kansalaisten aktiivista mukana olemista. Mukana oleminen mahdollistuu esimerkiksi kansalaisjärjestöissä, verkostoissa, puoluetoiminnassa ja yhteisöissä. Kansalaiset ovat oman elämänsä asiantuntijoita tuoden päätöksentekoon tietoa ja asiakasnäkökulmia todellisesta elämästä ja tarpeista. Kansalaisaktiivisuuden nähdään lisäävän uskottavuutta ja legitimitettä, vähentävän yhteiskunnallisia ristiriitoja, rakentavan konsensusta, edistävän poliittisen vallan läpinäkyvyyttä sekä muokkaavan valtarakenteita. (Asola (2007, 9). Aktiivisen kansalaisuuden ja kansalaisvaikuttamisen eri tasot ulottuvat paikallisesta globaaliin. Jokaisella tasolla toimii kansalaisten muodostamia kansalaisjärjestöjä. Aktiivisen kansalaisuuden eurooppalainen ja pohjoismainen kehitys on korostanut elinikäistä oppimista kansalaisaktiivisuudessa 2000-luvun taitteen molemmin puolin. (Wallén 2005, 25–31). Katson, että oppilaitosten

opetusohjelmissa kansalaisten osallisuuden merkitykset ja kansalaisvaikuttaminen tuleekin olla kansalaiskasvatuksen yhtenä osana.

Kansalaisvaikuttaminen on tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään aikaansaamaan muutosta ja vaikuttamaan julkisen vallan päätöksentekoon. Edustuksellisessa demokratiassa kansalaisvaikuttamisen keinona on äänestämisen vaaleissa, joissa kansa valitsee päätöksentekijöitä. Edustuksellisen demokratian lisäksi tarvitaan kansalaisvaikuttamista vaalien välillä sekä suoran- että osallistuvan demokratian keinoja. (Asola 2007, 11–17).

Suoran demokratian keinoin järjestöt voivat vaikuttaa edustamiensa ryhmien tarpeisiin ja oikeuksien puolustamiseen ja kehittämiseen. Suora demokratia vaatii toteutuakseen vuorovaikutuksen kanavat kansalaisten ja hallinnon välille. (Möttönen & Niemelä 2005, 112–113). Edunvalvontajärjestöjen ja kuntien yhteistyölle on tyypillistä yksisuuntaisuus järjestöiltä kuntiin päin. Informaatiota tarvitaan molempiin suuntiin järjestöjen ja julkisen hallinnon yhteistyön edistämiseksi. (Möttönen & Niemelä 2005, 156–157). Suorassa demokratiassa korostuu kansalaisten rooli aktiivisina vaikuttajina. Yksisuuntaisuuden välttäminen vaatii aktiivista vuoropuhelua ja kumppanuutta.

Rosanvallon (2013) nostaa esiin demokratian toteutumisessa perustuslain suomien kansalaisten oikeuksia ja selittää kokonaisuutta historian ja vaalijärjestelmien kautta. Oikeusjärjestelmät perustuslain toteuttajina valvonnan ja lainopin avulla mahdollistavat refleksiivisyyden laajentumisen enemmistön, vähemmistön, poliittisen ja juridiikan toimintaympäristöihin. Suora demokratia toteutuu vaalien kautta äänestämällä ja kansalaisten tekemillä aloitteilla ja erilaisilla tempauksilla, joita aktiiviset kansalaiset toteuttavat tuodakseen julki jonkin merkityksellisen asian, johon haluaa muutosta. Rosanvallon korostaakin refleksiivisyyden uutta tuleamista ja painottaa uusia keskustelun ja vuoropuhelun paikkoja tieteen ammattilaisten ja kansalaisten kesken. (Rosanvallon 2013, 221–229).

Vuoropuhelun paikkoja tarjoaa neuvotteleva deliberatiivinen demokratia, jonka käyttöönotto on levinnyt laajasti suomalaisessa yhteiskunnallisessa muutoksessa. Neuvottelevaa demokratiaa on kehitetty monissa hankkeissa, joista kansalaisraadit ovat eräänä esimerkkinä. (ks. Raisio & Vartiainen 2011; Hajer, Maarten & Wagenaar 2003). Kansalaisraateja onkin käytetty sosiaali- ja terveydenhuollon- ja maakuntauudistuksen yhteydessä useissa kunnissa ja maakunnissa. Jyväskylän uuden sairaalan kehittämisen asiakasraadissa on 2010-luvulla ollut mukana myös sosiaali- ja terveysjärjestöjen ja kansalaisten edustajia.

Kansalaisten kuulemisessa myös vähemmistöjen ääntä tarvitaan substanssiryhmiin perustuvien näkökulmien esiintuomiseen. Micheletin (1994, 22) mukaan kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden

välittäessä kansalaismielipiteitä päätöksentekoon ja virkamiehille niillä on myös mahdollisuus pitää yllä läheisyysperiaatetta. Rosanvallonin (2013) mukaan kansalaisyhteiskunnassa tarvitaan järjestöjen vaikuttamistoimintaa nostamaan esiin vähemmistöjen subjektiivisia näkemyksiä legitimitietien ja kansalaisyhteiskunnan vuoropuhelussa. Rosanvallon korostaa Micheletin tavoin läheisyysperiaatteen ylläpitämistä ja jatkuvaa mukanaoloa yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Rosanvallon 2013, 318).

Mukanaolo ja siihen liittyvä läheisyys toimii siltana läsnäolon politiikkaan. Rosanvallon (2013) korostaa yhteistä tarinaa, jossa eri osatekijöillä on näkyvästi oma paikkansa. Tällä hän korostaa myös yhteisöllisyyden näkökulmaa erilaisten toimintaympäristöjen, instituutioiden ja yhteisöjen rakentamisessa. (Rosanvallon 2013, 297–298). Vaikuttamistoiminta tavoitteellisena toimintana luo merkityksiä toimijoilleen ja tekee vaikuttamisesta mielekäästä. Samalla se voi vahvistaa resursseja läsnäololle ja päätöksenteon legitimitietin ymmärtämiselle. Koettujen merkitysten osaltaan tuottama hyvinvointi ja onnistumisen kokemukset tarjoavat parhaimmillaan voimaannuttavia resursseja kansalaisille jatkaa kohti yhteisiä tavoitteita.

Yhteisöllisyys ja toimiva vuorovaikutus lujittaa toimintaympäristöjen rakenteita ja lisää läsnäolon arvostusta. Koskiaho nostaa esiin kumppanuuden, jossa pitäisi ottaa huomioon kansalaisyhteiskunnasta nouseva kumppanuus. Koskiaho korostaa kansalaisten tietojen ja taitojen ylläpitämistä ja kansalaisyhteiskunnan arvon tunnustamista. (Koskiaho 2014, 214–215). Kumppanuus on yhteistyötä parhaimmillaan rakentaen yhteistä tarinaa ja siltaa järjestöjen ja julkisen hallinnon välille. Se on myös lähidemokratian toteuttamista ja läsnäolon politiikkaa yhteisessä muuttuvassakin toimintaympäristössä. Niiden konteksteissa yhteistyötä tehdään julkisen sektorin hallintatapojen ja järjestöjen toimintatapojen lähtökohdista. (Möttönen & Niemelä (2005, 153) näkevät yhteistyössä eroa todeten järjestöillä ja julkisella sektorilla olevan erilaisia odotuksia yhteistyöstä. Julkisen sektorin odotuksena on, että järjestöt toimisivat merkittävinä palveluntuottajina julkisen palvelujärjestelmän paineita vähentämässä. Paikallisjärjestöissä niiden perustehtävä kuitenkin painottuu kohderyhmiensä oikeuksien puolustamiseen, vaikuttamiseen, yhteisöllisyyteen, vapaaehtoisuuteen ja vertaistukeen.

3.6.2 Luottamusta demokratiaan ja päätöksentekoon

Järjestöjen toimintaympäristöissä demokratian toteutumisessa tarvitaan luottamusta yhteiskunnalliseen oikeusjärjestelmään ja päätöksentekoon joka tasolla. Demokratia tarjoaa parhaimmillaan toteutuessaan mahdollisuuden järjestöjen vaikuttamistyölle ja kohderyhmiensä oikeuksien puolustamiselle. Toisaalta voidaan kysyä, tarvittaisiinko järjestöjen vaikuttamistoimia, jos oikeusturvan tosiasiallinen toteutuminen turvaisi esimerkiksi vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten oikeudet. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialalla lainsäädännölliseen oikeuksien puolustamiseksi tehdään vaikuttamistoimia oikeusturvan ja sosiaaliturvan toteutumista tavoitellen. Luottamus demokratian toimivuuteen muodostetaan järjestöjen ja instituutioiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja yhteistyöverkostoissa. Uskon, että järjestöjen vaikuttamisen agendalla on kokemuksia vuorovaikutuksen toimivuudesta ja siitä, synnyttäkö se luottamusta instituutioihin ja päätöksentekoon. Täydellistä luottamusta ei synny pelkästään demokraattisen viitekehyksen turvin vaan päätöksenteon tueksi tarvitaan aidosti arvostavaa ja keskustelevaa sekä kuuntelevaa vuoropuhelua sekä poliittisesti aitoa tahtoa toteuttaa kullekin asiakasryhmille suunnattua oikeusturvaa.

Valtakunnallisten kyselyjen mukaan lähes kaikki suomalaiset pitävät demokratiaa arvossa. Kansallisissa eduskuntavaalitutkimuksissa on esitetty vuosina 2003, 2007 ja 2011 väittämä ”demokratialla voi olla ongelmansa, mutta se on parempi kuin muut hallitusmuodot”. Siitä on ollut täysin samaa tai samaa mieltä noin 90–95 prosenttia äänioikeutetuista, eikä tuloksissa ilmene merkittäviä eroavuuksia vastaajien sosiodemografisen taustan mukaan (Oikeusministeriö 2013:52, 59).

Vuosina 1996 ja 2000 Suomessa koottu World Values Survey on sisältänyt lähes saman kysymyksen samanlaisin tuloksin kuin vuonna 2003. Tämän jälkeen demokratian vahva arvostus on noussut merkittävästi. Täysin samaa mieltä väitteestä oli vuonna 2011 jo kaksi kolmesta äänioikeutetusta. Hieman useampi kuin joka toinen on nykyisin täysin tai jokseenkin eri mieltä väittämästä ”demokratia toimii Suomessa niin hyvin, että puheet kansalaisten huonoista vaikutusmahdollisuuksista ovat vailla pohjaa” (Oikeusministeriö 2013:52, 59). Tämä EVA:n kansallisiin asennetutkimuksiin sisältyvä indikaattori on osoittanut vieläkin kielteisempää asennoitumista 1990-luvun laman aikana. Erittäin tyytyväisiä suomalaisen demokratian toimivuuteen on vain muutama prosentti äänioikeutetuista. Yleinen vahva luottamus demokratiaan hallitusjärjestelmänä johtune juuri siitä, että verrattuna muihin järjestelmiin demokratia on selvästi

niitä parempi. Eikä vertailukehyksen tarvitse olla maailmanlaajuinen. Verrattuna muihin EU-maihin Suomi on pärjännyt yhteiskunnallisissa luottamusvertailuissa erittäin hyvin. (emt 59).

Siisiäisen ja Kankaisen (2009, 118–119) mukaan European Social Survey ESS (2004) tutkimus on viitannut siihen, että ihmisten väliset luottamusverkostot heijastuvat yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan tunnettuun luottamukseen. Luultavasti vaikutusta on molempiin suuntiin. Myös luotettavat instituutiot vahvistavat yksiköiden välistä luottamusta. ESS (2004) mittasi 24 maassa yhtenevällä tavalla kansalaisten yleistä luottamusta toisiin ihmisiin, luottamusta maan parlamenttiin, luottamusta oikeusjärjestelmään sekä tyytyväisyyttä demokratian toimivuuteen. Kaikissa kuudessa Suomi sijoittui kolmen parhaan joukkoon. (Oikeusministeriö 2013:52, 59). Tämä näyttäytyy ideologisesti suomalaista päätöksentekoa ja luottamusta korostavalta. Toisaalta kuitenkin esimerkiksi heikkenevä äänestysaktiivisuus herättää toistuvasti keskustelua.

Rosanvallon (2013) kuvaa tasavaltalaista ideologiaa legitimizeettien syntyvaiheissa, joissa yhteiskunnallisen yleisyyden tavoittelu näyttäytyy vaaleissa toteutuneena legitimizeettinä ja jonka rinnalle muodostui toinen demokraattisuutta korostava legitimizeetti. Tätä ilmentää vallan määrittelyminen tunnustetuksi yhteiskunnalliselle tasolle vastapuolenaan arvomaailma normeineen. Tähän kahtiajakoon liittyy myös vaaleissa äänestäjien subjektiivinen valintamahdollisuus tehdä ratkaisuja suhteessa julkisen hallinnon nimityksiin virkakoneistossa painottaen ulkopuolisuuden näkökulmaa virkavalinnoissa. (Rosanvallon 2013, 204–222). Kansalaisten mahdollisuudet oikeusvaltioperustaisessa yhteiskunnassa korostavat demokratian ilmentymää sen enemmistönäkökulmasta ja yksimielisyydestä. Vähemmistöjen ääntä tarvitaan kuitenkin substanssiin perustuvien näkökulmien esiintuomisessa sosiaalisen erillisyyden ja syrjäytymisen uhan välttämiseksi tai ehkäisemiseksi. Vastakohtana enemmistön valta vaalijärjestelmien kohdalla unohtaa vähemmistöt kansan kokonaisuudesta (emt 204–222). Aiemmin (ks. sivu 17) mainitsemani Economic and Social Commission for Western Asia (ESCWA) raportin sanoma siitä, että kansallinen toimintakulttuuri ja valtioiden sisäiset poliittiset jännitteet ja konfliktit esimerkiksi joissakin Arabimaissa vaikuttavat kansalaisten mahdollisuuksiin toimia. Rosanvallonin näkemys demokratian ilmentymästä jää kyseisissä maissa toteutumatta. Siisiäisen (1998) mukaan yhteiskunnassa tarvitaan kolmannen sektorin ja järjestöjen toimijoita nostamaan esiin vähemmistöjen näkemyksiä legitimizeettien ja kansalaisyhteiskunnan konsensuksessa. Siisiäinen toteaaakin, että suomalaisessa yhteiskuntajärjestelmässä formaalit yhdistykset ovat toteuttaneet yhteisöllistä kollektiivista toimintaa legitimoituna yhteisönä. (Siisiäinen 1998, 223–227).

Rosanvallon (2013, 204–222) korostaa nykyisessä yhteiskunnallisessa dialogissa pitkälle tähtäävää kehityksen ilmapiiriä, jossa tulevaisuusnäkökulma otetaan huomioon. Tulevaisuudessa yhteisöllisiä resursseja vahvistamalla voidaan kansalaisten hyvinvointia ylläpitäviä toimenpiteitä toteuttaa monin tavoin. Yhteisöllisyys kiinnittyy paikalliseen ja kunnalliseen politiikkaan ja yhteistyöhön eri toimijoiden välillä ja mainitaankin monien kuntien toimintasuunnitelmissa. Läheisyys ja läsnäolo tarvitsee myös luottamusta yhteisöllisyyden ylläpitämisessä. Luottamus poliittiseen päätöksentekoon ja oikeudenmukaisuuden toteutumiseen on yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa lähes toistuvasti läsnä.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä tutkielmassa teoreettisena pääkäsitteenä on vaikuttaminen. Tutkimuksen kohteena on paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialaan kuuluvien potilas- ja vammaisjärjestöjen vaikuttaminen. Yleistyksen välttämiseksi rajatun taustaryhmänsä vuoksi näitä järjestöjä ei voi kuitenkaan pitää kaikkien kansalaisten puolestapuhujina. Tutkimukseni kohdistuu paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimijoiden kokemuksiin vaikuttamistoiminnasta. Näihin järjestöihin Suomessa lukeutuu useiden eri toimialojen järjestöjä, joista tähän tutkimukseen olen valinnut vammais- ja potilasjärjestöjä. Tarkastelen näissä järjestöissä kertyneitä kokemuksia ja niiden tarjoamia merkityksiä vaikuttamistoiminnasta muuttuvassa yhteiskunnallisessa toimintaympäristössä. Lisäksi tarkoitukseni on tarkastella paikallisjärjestöjen ja julkisen hallinnon välistä vuorovaikutusta pyrkien kytkemään sitä perinteisen hallintotavan sijasta joustavampaan hallinnalliseen (governance) rajapintaan demokratian toteutumista tunnustellen.

Tutkimuskysymykset:

- 1. Miten vaikuttamistoimintaa paikallisessa sosiaali- ja terveysjärjestössä kuvataan?**
- 2. Miten vaikuttaminen toimintana koetaan?**
- 3. Miten yhteistyötä järjestön ja kuntatoimijoiden välillä kuvataan?**

4.1 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkielmani pohjaa kvalitatiiviseen aineistolähtöiseen tutkimukseen, jossa aineisto kootaan teema-haastatteluin. Aineistolähtöinen analyysi on mielenkiintoinen ja jäsentää etenemistä tutkimusta tehäessä. Tutkija määrittää ja asettaa käsitteitä, joiden kontekstisidonnaisuus ilmiöitä tutkittaessa määritellään valikoituun asiayhteyteen. Tässä tutkielmassani asiayhteys paikallisten sosiaali- ja

terveysjärjestöjen vaikuttamisen toimintaympäristöissä liittyy paikallisjärjestöjen toiminnan kontekstiin niiden vaikuttamistoiminnassa.

Analysoitaessa aineistoa siitä pyritään löytämään merkityksellisiä teemoja suhteessa kontekstiin. Aineiston tulkintojen voidaan katsoa kehittyvän tutkijan tietoisuudessa tutkimusprosessin aikana. (Kiviniemi 2001, 68). Analyysitapana käytän haastatteluaineistoon perustuvaa induktiivista päättelyä, jossa pyrin tunnistamaan ilmiöitä paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistoiminnasta. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2018,164). Tarkoitukseni on tunnistaa aineistosta tutkimuksen kannalta osuvia merkityksiä. Inhimillinen todellisuus on usein merkitysten kyllästämää. Ulkoisesti samoilta näyttävät asiat voivat olla erilaisia ja hyvin erilaisilta näyttävät asiat voivat merkitä samaa. Merkitykset ovat kontekstiherkkiä ja asiat joudutaan merkityksiä etsittäessä suhteuttamaan toisiin asioihin. Merkitysten tulkinta edellyttää siten herkkyyttä havaita vivahteita. (Moilanen & Räihä, 52.)

Teemahaastattelussa esitetään haastateltavalle jokin tietty teema, josta haastateltava tuottaa aineistoon sisältöä omin sanoin. Merkityksiä tarkastellaan haastateltavien kokemusten ja heidän omin sanoin sanotettujen sisältöjen kautta. Sisältö muodostuu ilman ennalta annettuja tarkkoja valintavaihtoehtoja, jolloin aineisto kertyy aidosta puheesta (Alasuutari 2011, 83). Aitoon puheeseen perustuvan aineiston analyysissa ohjaavassa asemassa on haastateltavien tuottama aineisto ja teorian määräävää ohjaavuutta ei niinkään korosteta. Merkitykset voivat kytkeytyä toisiinsa asioiden saadessa merkityksensä suhteessa toisiinsa. Siten merkitysten tulkinnassa ei kyse ole vain yksittäisen merkityksenannon selvittämisestä vaan niiden kokonaisen verkon piirtämisestä. Kun tarkastellaan merkityksiä, joita järjestön vaikuttamistoimintaa järjestössä toteuttava toimija vaikuttamiselle antaa on merkityksiä pyrittävä suhteuttamaan merkityksenantojen kokonaisuuteen. (Moilanen & Räihä, 52). Pohdin tässä myös omaa asemaani työtehtävissäni järjestössä ja miten kykenen parhaiten objektiiviseen tarkasteluun analysointivaiheessa ja toisaalta, kuinka sopivasti kykenen hyödyntämään ammatillista näkökulmaani.

Tyypillistä kvalitatiiviselle tutkimukselle on tutkimuksen toteuttaminen joustavasti ja tarpeen mukaan tutkimussuunnitelmaa voidaan muokata uudelleen. Lähtökohtana on aineiston monitahoinen yksityiskohtainen tarkastelu. (Hirsjärvi ym. 2018, 164). Aineistolähtöisessä analyysissa tutkija voi myös rakentaa teoriaa empiirisestä aineistosta lähtien. Tärkeää analysoinnin kannalta on huolehtia korpuksen eli aineiston rajauksesta mielekkääksi kokonaisuudeksi. (Eskola, Suoranta 2001, 19). Rajaamisessa on kyse tulkinnallisesta rajauksesta. Tutkijan omat intressit ja tarkastelun näkökulmat vaikuttavat kerättävän aineiston luonteeseen. Tutkija rajaa tutkittavaa aluetta tulkinnallisen

perspektiivinsä kautta. Keskeistä on löytää tutkimuksen edetessä niitä johtavia näkökulmia, joihin tukeutuen tutkimuksellisia valintoja ja ratkaisuja tehdään. (Kiviniemi 2001, 71–72).

Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä on laadullisten metodien käyttö aineiston hankinnassa. (Hirsjärvi ym. 2018, 164). Tutkittavien näkökulmien esille saaminen on metodilähtöistä ja käytän tutkimusmetodina teemahaastattelua neljän sosiaali- ja terveystieteiden eri toimialojen edustajalle eri paikkakunnilla. Tämä vaatii ennakkoon selvittämistä, missä paikallisjärjestöissä vaikuttamista toteutetaan. Paikallisyhdistysten yhteystietoja poimin Suomen sosiaali- ja terveys ry:n eli Sostin internet-sivustolta ja yhdistysten kotisivuilta etsin ennakkoon tietoa niiden vaikuttamistoiminnasta. Haastatteluissa tarjoutuu mahdollisuus saada tutkimukseen aitoa kokemuksellista syvyyttä.

Tutkimuksen eettinen näkökulma on otettava tutkimusprosessissa huomioon. Hirsjärvi ym. toteavat Homania (1991) lainaten, että tutkimuksessa lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Haastateltaville tulee antaa mahdollisuus päättää tutkimukseen osallistumisesta. On selvitettävää millä tavoin suostumus hankitaan ja millaista informaatiota tutkimuksesta välitetään. (Hirsjärvi ym. 2018, 25). Eettinen perusta tutkimuksen teossa on erittäin tärkeä lähtökohta. Hirsjärvi ym. (2018, 23–27) painottavat tutkimuksen eettisiä vaatimuksia ja periaatteita. He muistuttavat myös opetusministeriön asettamasta eettisestä neuvottelukunnasta, joka on laatinut ohjeet tieteellisten menettelytapojen noudattamiseen.

Näitä edellä mainittuja ohjeita ja periaatteita aion pitää tutkielmani perustana. Ennen varsinaisiin haastatteluihin ryhtymistä tein viiden järjestöaktiivin ryhmälle koehaastattelun, jossa tarkoitukseni oli testata muutamia teemahaastattelun kysymyksiä ja niiden toimivuutta. Tuloksena syntyi positiivinen näkemys siitä, että teemahaastattelu tässä yhteydessä toimii.

Kerron haastateltaville henkilöille jo haastatteluaikoja sopiessa, että haastatteluun suostuminen on täysin vapaaehtoista ja anonyymiä. Katson, että täysi haastateltavien anonymiteetti ei heikennä tutkimusta, koska lähtökohtana ovat haastateltavien kokemukset ja niiden merkityssisältö. Annan lupaukseni haastateltaville, että heidän nimiään eikä järjestöjen tarkkoja nimiä ja tarkempia paikkakuntia missään vaiheessa tutkielmaani mainita. Kaikki aineisto hävitetään tutkielman tullessa valmiiksi.

Tutkielmani tekeminen on ollut erityisen haasteellista tutkimusprosessin aikana, koska tutkimusprosessi on keskeytynyt useita kertoja eteen tulleista henkilökohtaisista väistämättömistä ja yllättävistä syistä. Myös haastattelujen toteuttamiseen ilmaantui hankaluuksia, kun yhteiskuntaamme kohtasi

maailmanlaajuisen pandemian aiheuttama poikkeustilanne. Lähikontakteja tuli välttää ja se toi tutkimusmatkaani uusia haasteita.

Tässä kohden muutin suunnitelmia ja tein päätöksen käyttää lomakekyselyä. Laadin sähköisen lomakekyselyn keväällä 2020. Lähetin kyselyn kymmenelle sosiaali- ja terveysjärjestön edustajalle toiveikkaana saada vastauksia ainakin osalta niistä. Tässä kohden tutkimusprosessissani tapahtui ”kompastuminen” kun vastauksia ei saapunut lainkaan. Siirryin ottamaan uuden askeleen ja päädyin toteuttamaan haastattelut pääosin puhelimitse. Puhelinhaastatteluisissa tosin jää puuttumaan konkreettisen kohtaamiseen liittyvä vuorovaikutus. Katson, että fyysinen kohtaamattomuus ei kuitenkaan heikennä tai vähennä tutkimuksellista lisäarvoa, koska en päätenyt tekemään havaintoihin perustuvaa tutkimusta.

Haastateltavat järjestöt poimin Suomen sosiaali- ja terveys ry:n kotisivuilta, jonne koko Suomen vastaavat järjestöt ovat koottuna. Poimin useita vaihtoehtoja sosiaali- ja terveysalaan kuuluvilta potilas- ja vammaisjärjestöistä, jonka jälkeen tutustuin valittujen järjestöjen kotisivuilla oleviin tietoihin ja siihen, onko mainintaa vaikuttamistoiminnasta tai edunvalvonnasta. Tutustumisen perusteella valitsin neljä kohdetta, joihin otin yhteyttä puhelimitse mahdollisen haastattelun sopimiseksi.

Haastateltavat valikoituivat eri maakuntien alueilta, joita olivat Etelä-Savo, Keski-Suomi, Uusimaa ja Varsinais-Suomi. Tarkoitukseni ei ollut kuitenkaan tehdä vertailua eikä etsiä kausaalisuhteita, vaan pyrkimykseni oli saada tutkimukseeni vaikuttamisesta laajaa kuvaa eri toimijoiden kokemusten ja niiden kuvausten kautta.

Kaikkien neljän yhdistyksen edustajat olivat hyvin myönteisiä haastatteluun ja haastattelu-aika puhelimitse sovittiin jo seuraavalle viikolle. Yksi kasvotusten tehtävä haastattelu toteutui melko nopeasti kuukauden kuluttua. Tutkimusaiheeni herätti myös kiinnostusta ja vaikutti siltä, että se lisäsi innostusta lupautua haastatteluun. Sopiessani haastattelu-aikoja sain käsityksen, että kaikissa kyseisissä yhdistyksissä tehdään vaikuttamistoimia, jotka olivat juuri tämän tutkimukseni aiheena.

Jokaisen haastattelun aluksi kertosin vielä oman taustani, haastateltavien anonymiteetin ja osallistumisen vapaaehtoisuuden. Ensimmäiset kaksi haastattelua sujuivat heti alusta alkaen jouhevasti ja haastateltavilla oli tarjota runsaasti puhetta käsiteltävistä teemoista ja tarkentavista kysymyksistä. Puhe oli paikoin hieman rönsyilevää, mutta positiivisen innostunutta. Kolmas haastateltava, jonka kanssa olimme sopineet puhelin haastattelun tiedusteli, miksi en tee kyselyä verkossa. Tarjosin hänelle myös verkossa vastaamisen vaihtoehtoa. Haastateltava valitsi pienen harkinnan jälkeen itse aiemmin sovitun mukaisesti puhelin haastattelun. Vastauksissa kuului haastateltavan vahva

kokemus yhdistyksen toiminnasta ja tulos oli informatiivinen. Neljänteen haastatteluun tarjoutui mahdollisuus tehdä se kasvotusten ja tulos oli myös aineiston kannalta antoisa. Haastattelun tekeminen kasvotusten oli jouhevaa ja vuorovaikutus sujui luontevalla tavalla.

Kolme haastateltavista oli toiminut yhdistyksessään useamman vuoden ajan ja heidän puheistaan välittyikin yhteisöllinen näkökulma. Yksi kertoi olleensa yhdistyksensä toiminnassa mukana noin kaksi vuotta. Hänen puheestaan oli havaittavissa piirre enemmänkin yksilön kuin yhteisön näkökulmasta ja vaikuttamisessa yhdistyksessä.

Tavoitteeni oli saada aineisto kokonaisuudessaan kylläntymään, mutta saturaation täytyminen ei toteutunut kaikilta osin. Erityisesti viimeisessä haastattelussa tuotiin esiin tietoa, jota muiden haastateltavien puheissa ei niinkään esiintynyt. Katson, ettei se aiheuta tutkielmaani heikkoutta vaan tarjoaa tärkeää lisätietoa aineistoon.

Haastattelujen kesto oli yhteensä 4h10 minuuttia. Aineiston litteroiminen osoittautui haasteelliseksi ja aikaa kymmenen minuutin nauhoitusajan kirjoittamiseen kului parhaimmillaan 1,5h. Aineistoa litteroituna kertyi yhteensä 24 liuskaa.

4.2 Tapaustutkimus

Tutkimuksen tekemisen tavaksi valikoitui tapaustutkimus. Kvalitatiiviset syventävät menetelmien luennolla (YFIS200/2017) uteliaisuuteni tapaustutkimusta kohtaan heräsi. Pohdin tuolloin tapaustutkimuksen olevan sopiva valinta graduni lähestymistavaksi, koska siinä voidaan tarkastella graduaiheeseeni liittyvää todellisuutta yhteiskunnallisessa nykytilanteessa ja sen konteksteissa sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistoiminnassa. Samalla se mahdollistaa syvällisen ymmärtämisen, koska siinä ei ole tarkoitus muodostaa hypoteeseja eikä uusia teorioita vaan ymmärtää tapauksia tutkimusaineiston pohjalta. Toisaalta pohdin myös, voinko tutkielman tekijänä asettaa ennakkoon päätelmää, että uutta teorianmuodostusta ei ilmenisi.

Yinin mukaan tapaustutkimuksen kohteina voivat olla organisaatiot, yksilöt, ryhmät ja sosiaalisia ilmiöitä. Tapaustutkimus on Yinin mukaan kokonaisvaltainen todellisuutta kuvaava tapa tutkia erilaisia ilmiöitä. (Yin 2014, 4). Tapaustutkimus perustuu konkreettiseen kokemukseen, joita haastateltavat tuovat esiin tutkijalle. Haastateltavien kokemukset perustuvat todelliseen yhteiskunnalliseen

tilanteeseen, jossa on mahdollista löytää syvyyttä olemassa olevista ilmiöistä tutkimuksen kontekstissa. Syvyyden avulla ilmiöiden kokonaisvaltainen ymmärtäminen todellisessa kontekstissa tekee tapauksesta empiriaan perustuvan tapauksen. (Yin 2014, 16).

Yin (2012) määrittelee tapaustutkimusta ja sen kohdetta ajankohtaisena ei menneenä ilmiönä. Tapaustutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käytetään tapahtuneita ilmiöitä ja jo olemassa olevia dokumentteja ja tutkimuksia (Yin 2012, 6–7). Tapaustutkimus lähestymistapana tai tutkimusstrategiana voi olla seikkaperäistä tarinaa tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä esimerkiksi jostakin yhteisöstä ja sen tuottamasta ilmiöstä. Tapaus tapauksena voi kuvata tiettyssä kontekstissa esiintyviä ilmiöitä.

Yhden tapauksen tutkimuksessa tuloksia analyysin pohjalta ei voida pitää yleisenä totuutena. Toisaalta voidaan tehdä useita tapaustutkimuksia, kollektiivista ja monitapaustutkimusta, jolloin yleistäminen mahdollistuu. Tutkijan tulee tuottaa tapauksesta esimerkillisen mallikas tutkimus tavoitellessaan tapaukselle erityisyyttä. (Yin 2012, 6–7). Siitä puhutaanko yleistettävyydestä vai suhteuttamisesta tutkimuksen konteksteissa voidaan olla montaa mieltä. Tutkijana on mahdollista eksplikoitain keinoin löytää yhteyksiä laajempaan vastaavaan kokonaisuuteen. (Alasuutari 2011, 249–250). Tapaustutkimus vaikuttaa selkeältä kokonaisuudelta valitsemani tutkielman kohteen kontekstissa.

Haastateltavien määrä ja aineiston koko ei ole kovin laaja, mutta katson sen riittävän juuri tapaustutkimuksena, jossa voidaan tutkia joko yhtä tai useampia tapauksia. Pohdin myös omia intressejäni valitsemaani tutkimusaiheeseen. Kiinnostukseni aiheeseen kumpuaa omasta vuosia jatkuneesta järjestötyöstä ja kokemuksistani vapaaehtoistoiminnasta.

Tutkielman teemoihin liittyviä tutkimuskysymyksiä olen harkinnut useaan kertaan vaikkakin tutkimuskohde on valikoitunut jo opiskeluni alkutaipaleella. Toistuvat pohdintani ovat kuitenkin muodostaneet itselleni lisää eväitä ja uskoa oppimisprosessini rakentavaan kokonaisuuteen. Tutkimusprosessissa olen kokenut monivaiheista pohdintaa, tarkastelua ja asioiden käsittelemistä. Olen kokenut myös riittämättömyyttä ja henkilökohtaisten toistuvien haasteiden vuoksi voimattomuutta, joka on vaikuttanut koko tutkimusprosessin aikatauluun.

Tutkielmassani tarkastelen tutkimuksen kohteena olevien sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialaan kuuluvien vammais- ja potilasjärjestöjen paikallisessa toimintaympäristössä tapahtuvaa vaikuttamistoimintaa. Järjestöjen vaikuttamisessa niiden toimintaympäristön ja perustehtävän kontekstin samankaltaisuus mahdollistaa tapaukselle parhaimmillaan sen erityisyyden huolimatta tutkielman pienimuotoisuudesta ja mahdollisesta yleistämisen heikkoudesta.

4.3 Aineiston analyysi

Päädyin aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, jossa tarkoitus on poimia aineistosta olennaisia havaintoja ja ilmiöitä. Analyysitapana käytän haastatteluaineistoon perustuvaa induktiivista päättelyä, jossa pyrin tunnistamaan ilmiöitä paikallisten sosiaali- ja terveystieteiden vaikuttamistoiminnasta. (Hirsjärvi ym. 2018,164). Tarkoitus on löytää tämän tutkimuksen aineistosta tunnistetuista ilmiöistä tutkimuskysymyksiin peilaten olennaisia asioita. Olennaista on etsiä ja havaita niitä johtavia näkökulmia, joihin tukeutuen voin tehdä tutkimuksellisia valintoja (Kiviniemi 2001, 71–72).

Laadulliseen analyysiin sisältyy havaintojen pelkistäminen, jossa voidaan luoda pääluokkia tai -havaintoja yhdistäviä tekijöitä. Yhdistävien piirteiden löytämisessä aineistossa tulisi olla samantyyppisiä ilmiöitä kuvaavia sisältöjä (Alasuutari 2011, 39–40).

Aineistolähtöisessä analyysissä voidaan rakentaa teoriaa empiirisestä aineistosta lähtien. Tärkeää analysoinnin kannalta on aineiston rajaaminen mielekkääksi kokonaisuudeksi. (Eskola, Suoranta 2001, 19). Pyrin analyysivaiheen jälkeen tarkastelemaan yhteyksiä tai eroavaisuuksia teoreettiseen viitekehykseen ja kytkemään sieltä nousevia näkökulmia ja lähteitä tuloksiin.

Analysoitaessa aineistoa siitä pyritään löytämään merkityksellisiä teemoja suhteessa kontekstiin (Kiviniemi 2001, 68). Litteroituun aineistoon tutustuessa ja sitä useita kertoja lukiessa teemoja näytti nousevan selkeästi esiin. Niiden mukaan jaottelin teemoja ja niille alateemoja pyrkien rakentamaan kokonaisuutta. Tarpeisiin pohjaava jäsenistön oikeuksien edistäminen ja yhdistysten toiminta nousivat esiin vahvimmin. Kokonaisuuden rakentaminen jäi kuitenkin keskeneräiseksi, enkä ollut tehnyt havaintojani riittävän huolellisesti ja palasin uudelleen tarkentamaan jaottelua. Koin teemojen etsimisen ja poiminnan yllättävän haasteelliseksi, vaikka haastattelujen aikana ja erityisesti litteroitua tekstiä lukiessa olennaisia asioita oli nähtävissä. Tuolloin oli havaittavissa, että aineistossa näyttäytyi kytköksiä tutkimuksen käsitteisiin ja tutkimuskysymyksiin. Toiveikkaana ajattelin tässä vaiheessa, että olen oivaltanut tässä prosessissa tutkimuksellisesti merkityksellisiä opettavaisia asioita.

Jaottelua jatkaessa pyrin tekemään tarkempia havaintoja. Tuomi, Sarajärvi (2009, 112–113) mukaan aineistolähtöisessä analyysissä tutkimustehtävään on saatavilla vastauksia havaintoja yhdistämällä

ja luomalla käsitteistä järjestelmää tai aineistoa kuvaavia teemoja. Etsin ja poimin aineistosta mielestäni olennaisia havaintoja ja teemoja ja kirjasin niistä teemoja ja niille alateemoja. Merkitsin tässä vaiheessa muistiin myös lainauksia aineistosta, joita käytän tulosten esittämisessä. Lainauksissa huomioin haastateltavien täyden anonymiteetin käyttäen H1, H2, H3 ja H4 koodeja.

Vaikuttamisen areenalla tarpeisiin vastaaminen jakautui osin kahteen yläteemaan. Tarpeiden perustaksi nousi oikeuksien edistäminen, joka painottuu vammaisuudesta ja pitkäaikaissairauksista johtuviin tarpeisiin. Niihin löytyi yhteys tiedon, neuvonnan ja koulutuksen tarpeilla. Toisena oli nähtävissä yhdistysten toimintamuodot, joihin kytkeytyivät osallistumisen mahdollisuudet ja niiden merkitykset jäsenistön hyvinvointiin ja terveyteen. Yhteistyö paikallisessa toimintaympäristössä julkisen sektorin kanssa yhteiskunnallisesti muuttuvassa tilanteessa nousi myös esiin. Yhteistyöhön kytkeytyi jonkin verran näkemyksiä keskustelevan demokratian toteutumisesta luottamusta rakentaen.

5. VAIKUTTAMISEN YTIMESSÄ –tuloksia

Tutkielmassa selvitettiin, miten vaikuttamistoimintaa paikallisessa sosiaali- ja terveysjärjestössä kuvataan, miten vaikuttaminen toimintana koetaan ja miten yhteistyötä järjestön ja kuntatoimijoiden välillä kuvataan.

Tutkielman aineiston perusteella paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistoimissa on yksi pääteema, joka jakautuu kahteen eri alateemaan. Vaikuttamistoiminnan lähtökohtana ovat järjestöjen kohderyhmien eli jäsenten tarpeet, joissa ensimmäiseksi nousi esiin oikeuksien edistäminen painottuen vammaisuudesta ja pitkäaikaissairauksista johtuviin tarpeisiin, joista vahvimmin kokemukset tiedon, neuvonnan ja koulutuksen tarpeista. Oikeuksien edistämässä nostettiin myös paikallisen vammaisneuvoston rooli vaikuttamistoihimielimenä esiin. Toisena nostettiin esiin yhdistyksen toimintamuodot, joissa erilaisilla toiminnoilla ja osallisuuden mahdollisuuksilla tuetaan jäsenistön hyvinvointia ja terveyttä. Molemmat lähtökohdat vaikuttamisessa nousivat esiin kaikissa haastatteluissa ja saivat siten vahvuutta jokaisen puheeseen.

Paikallisjärjestöjen yhteistyö julkisen hallinnon hallintatavan ja demokratiakytköksen näkökulmasta nousi implisiittisesti aineistossa esiin. Yhteiskunnassamme on aiempaa enemmän keskustelemaa toimintakulttuuria eri toimijasektoreiden kuten kuntien, kansalaisyhteiskunnan, järjestöjen sekä yritysten kesken. Haastatteluissa tuotiin esiin kokemuksia julkisen sektorin paikallisesta toimintakulttuurista kohti yhteistä keskustelua ja demokratian tavoittelua. Sosiaali- ja terveydenhuollon useita vuosia kestäneen uudistamisen nähtiin avanneen tietä kunnalliseen toimintakulttuuriseen muutokseen ja sen myötä kasvavaan yhteistyöhön. Muutoksilla nähtiin olevan vaikutuksia myös järjestöjen vaikuttamistoimintaan muuttuvassa toimintaympäristössä. Osa haastateltavista nosti esiin julkisen sektorin taholta lisääntyneen yhteistyön potilas- ja vammaisjärjestöjen kanssa.

5.1 Tarpeet luovat perustaa

5.1.1 Oikeuksien edistäminen, tieto, asiantuntijuus, koulutus

Vaikuttamisen perustaksi nousivat paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen oman kohderyhmän eli jäsenten tarpeet. Ne perustuvat yleensä järjestöjen säännöissä kirjoitettuun toiminta-ajatukseen ja ovat valmiiksi määriteltyinä kyseisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtakunnallisissa kattojärjestöissä. Ilvosen (2011, 20) mukaan vaikuttamisen kohteet ovat yleensä kirjattuna toiminta-ajatukseen ja on tärkeää tietää mihin asioihin ja miksi vaikutetaan. Paikallisuus tarjoaa vaikuttamisen käytäntöihin kunnallisen päätöksenteon ja toimintakulttuurin myötä omanlaisiaan sisältöjä. Lisäksi valtakunnallisten järjestöjen toimintastrategiat viitoittavat paikallisjärjestöjen toimintaa. Järjestöjen kohderyhmien oikeuksien puolustaminen ja haastatteluissa samaa tarkoittava edunvalvonnaksi nimetty toiminta erottuivat joidenkin kohdalla selkeämmin. Tarpeet jakautuivat selkeästi kahteen eri alateemaan. Oikeuksien edistäminen painottui vammaisuudesta ja pitkäaikaissairauksista johtuviin tarpeisiin, joista vahvimpina nostettiin esiin tiedon, neuvonnan ja koulutuksen tarpeet.

Esiin nousi jonkin verran myös usko ja luottamus toisen isomman paikallisen järjestön ja oman kattojärjestön vaikuttamistoimiin niin, että oman yhdistyksen vaikuttamistoiminta jää heikommaksi tai jopa tekemättä kokonaan. Toisaalta tämä näyttäytyy myös resurssitilanteena, millaisilla vapaaehtoisten voimavaroilla yhdistyksessä toimitaan.

H3: ”Kyllä on ihan välttämätöntä tietää, et me emme itsellemme hae tai tee asioita vaan jäsenillemme.”

H2: ”Mä otan tähän nyt tän liiton tarkoituksen. Meil on tarkoitus jakaa tietoa, antaa tukea, vertaistukea ja järjestää monenlaista toimintaa. Valtakunnallinen liitto nostaa sit potilaiden asioita esiin poliittiseen päätöksentekoon ja viranomaisille.”

Tieto ja sen välittäminen kuvattiin tärkeäksi, jotta jäsenistö saa oikeaa informaatiota yhteiskunnan tarjoamista palveluista ja tukitoimista. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen jäsenistöllä on monenlaisia

sairauksia tai vammaisuutta, joihin on mahdollista hakea ja saada kohdennettuja hoito- ja tukitoimia julkisista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista.

Terveydenhuollon asiantuntijoiden hyödyntämisen koettiin olevan tiedon jakamisessa ja tietoisuuden lisäämisessä omalta osaltaan vaikuttamista järjestöjen kohderyhmien oikeuksien toteutumiseen. Oikeusturvaan perustuvia oikeuksia voidaan hakea ja puolustaa oikean tiedon perusteella. Haastateltavat toivat esiin, että monilla ei ole tietoa kaikista oikeuksistaan, joita esimerkiksi sosiaalihuoltolain tai vammaispalvelulain mukaan voisi saada. Potilas- ja vammaisjärjestöillä todettiin olevan tärkeä rooli oikean tiedon ja neuvojen jakajana.

H4: ”Yhdistys on se, mihinkä on varmaan se matalin kynnyks ottaa ja mihin jäsenistö ottaa yhteyttä.”

H2: ”Yhdistyksissä näitä on. Ihmiset ottaa ihan yhteyttä vaikkapa esteettömyysasiaan liittyen ja sitten viedään sitä eteenpäin.”

Tiedonsaannilla ja ajankohtaisen informaation välittymisellä nähtiin olevan merkityksiä muun muassa vaikuttamisen oikea-aikaisuuden ja tavoitteellisuuden kannalta. Erään haastateltavan esiin nostamaan laajaan kunnalliseen hyvinvointikertomukseen perehtyminen vaatii aikaa ja myös järjestöjen sisäistä keskustelua. Asioihin pitää myös tarvittaessa perehtyä lisää tietoa etsimällä ja hyödyntämällä lisäksi omien kattojärjestöjen työntekijöiden asiantuntemusta.

H4: ”Juurikin se, että tietoa saa tarpeeks ajoissa, ettei ne oo kovin pitkälle vietyjä jo ne asiat. Ei aina olekaan helppoa. Samaten, jos se tulee vammaisneuvostolleki niinku nyt kilpailutus tuli palveluista, nii siinä annetaa aikaa kaks viikkoa ja on iso asia.”

H4: ”Siihen on oppinu, että ei liian herkästi saa heittää asiaa kehiin. Pitää tehdä sitä taustatyötä, et sen on niinku oppinu, et tietää mihinkä ne perustuu. Ei pelkästään sen takia, että jotakin vaan aina täytyy olla niinku miksi näin.”

Jäsenistölle suunnatut koulutukset koettiin myös vaikuttamiseksi ja oikeuksien edistämiseksi. Koulutuksilla voidaan jakaa tietoa erilaisista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ja tukitoimista, joihin pitkäaikaissairaudet tai vammaisuuden erityispiirteet oikeuttavat.

Oikeuksien edistämällä on parhaimmillaan laajaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Paikalliselta tasolta esiin nousevat oikeuksien edistämisen kohteet voidaan käsitellä valtakunnallisissa potilas- ja terveysjärjestöissä. Näin vaikuttamista voidaan laajentaa valtiotason päätöksentekoon saakka.

5.1.2 Vaikuttamistoimielimen rooli vaikuttamisessa

Vammais- ja vanhusneuvostot ja kokoavat useiden sosiaali- ja terveysjärjestöjen edustajia yhteen pohtimaan ja käsittelemään järjestöjensä kohderyhmien ajankohtaisia asioita. Vaikuttamistoimielimenä vammaisneuvosto näyttää aineistossa nousevan implisiittisesti merkittäväksi ja luottamusta herättäväksi tahoksi. Luottamusta osoittaa mm. seikka, että kunnan viranomaiset toimittavat vammaisneuvostolle kannanottopyyntöjä vammaisten henkilöiden palveluja koskeviin asiakokonaisuksiin. Näin menetellen viranomaiset hyödyntävät sosiaali- ja terveysjärjestöjen kuten vammais- ja potilasjärjestöjen substanssiosaamista.

H4: ”Mun mielestä paikkakunnalla näkyy se, että tämmösellä pienemmällä paikkakunnalla on helpompi huomata, että meillä on ollu pitkään toimiva vammaisneuvosto ja sitä kautta niinku yhdistyskin on vaikuttanut tietoisesti. Kyl mä koen, että sillä on merkitystä ja toivoisin, että siinä ois niinku enemmän aktiiveja mukana.”

H4: ”Vammaisneuvostotyössä vaikuttamisessa minusta on hienoa se, että se ei ole suoraan mitään politiikkaa tai se on vammaispolitiikkaa, mutta se ei oo mihinkään poliittiseen puolueeseen liittyvää.”

Paikallisen vaikuttamistoimielimen kuten vammaisneuvoston toimintaan osallistuminen nähtiin esimerkiksi Kuntaliiton ARTTU2-tutkimusohjelmassa (2016) kuntalaisten vähiten käyttäminä osallistumisessa ja vaikuttamisessa. (Pekola-Sjöblom 2016, 8).

5.2 Toimintamuodot

5.2.2 Osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä

Kohderyhmän tarpeisiin vastaaminen nähtiin jäsenistön osallistumisen mahdollisuuksia tukevana toimintana. Yhdistysten järjestämällä ja ylläpitämällä toiminnalla nähtiin monenlaisia merkityksiä jäsenistön osallisuuden toteutumiseen, elämään, hyvinvointiin ja terveyteen

Haastateltavien kuvauksissa painottuivat paljolti yhdistysten perustoiminnot. Painotus vaikuttamisessa kohderyhmien oikeuksien puolustajana nostettiin esiin erilaisilla toimintamuodoilla kuten ryhmätoiminnoilla.

Jatkuvasti yhdistysten toiminnoissa mukana olevista perustoiminnoista liikunnallisen toiminnan muodot tuotiin kaikissa haastatteluisissa eksplisiittisesti esiin. Liikunnallisten toimintojen koettiin olevan hyvinvoinnin, kuntoutuksen ja terveyden edistämisen kannalta tärkeitä ja siten osallistujilleen monenlaista tukea tarjoavia keinoja. Kävelyretket, yhteiset jummat ja monenlaiset muut toiminnot kuvattiin omalla tavallaan myös vaikuttamiseksi.

H3: ”Vaikuttaminen on muutakin. Hyvä esimerkki on liikunta ja siinä integroidaan järjestöjen liikuntaa. Liikunta tukee hyvinvointia, kuntoutusta ja terveyttä.”

H1: ”Yhdistys voi suoraan vaikuttaa järjestämällä esimerkiksi kävelyretkiä, teatteriretkiä ja yhteisiä jumppia.”

H2: ”Kun mennään yhdessä ni tulee kavereita ja yhdes ollaa porukassa. Siin on paljon mahdollisuuksia uusiinki kavereuksiin.”

Yhdistysten toimintaan sisältyy usein myös vertaistuki joko näkyvästi tai vähemmän näkyvästi. Vertaistuen sanoittamista ei aina tarvita vaan se koettiin toiminnassa luontaisena osana ja itsestään selvyytensä. Omien asioiden kuten vammaisuuden tai sairauden mukanaan tuomien seikkojen jakaminen muiden kanssa koetaan tärkeäksi. Yhdistykset pitävät toiminnassaan vertaisryhmiä kaikenikäisille ja joillakin on tarjolla perheille yhteistä ohjelmaa. Näin toimien kaikenikäisten, perheiden ja läheisten tarpeet tulevat myös yhdistyksen toiminnassa huomioiduksi.

Yhteisten tekemisten kautta kuvattiin syntyvän myös uusia tuttavuuksia ja kavereita. Uudet kavereudet ja ystävyysuhteet lisäävät parhaimmillaan hyvinvointia, ehkäisevät yksinäisyyttä ja syrjäytymistä. Yhdistysten toimintamuodot vahvistavat myös sosiaalista integraatiota, sosiaalista pääomaa, joilla voidaan rakentaa yhteisöllistä yhteenkuuluvuutta.

5.3 Vaikuttamisen tapoja

Aineiston perusteella paikallisten vammais- ja potilasjärjestöjen vaikuttamisen keinovalikoimaan kuuluu useita tapoja. Tapoina kuvattiin kirjallisten valitusten ja vetoomusten tekemistä paikallisesti ilmenneisiin epäkohtiin. Eräänä epäkohtana kuvattiin esimerkiksi kaupungin järjestöille tarjoaman liikuntapaikan siirtäminen paikkaan, jonne kulkeminen hankaloitui niin, että monet joutuivat luopumaan liikuntaharrastuksestaan. Vetoomuskirjelmien avulla järjestöt saivat kaupungin järjestämään liikuntaan osallistuville kuljetuksen. Vaikuttamisen tapoina kuvattiin myös erilaisten aloitekirjelmien tekemistä ja julkisen sektorin järjestämiin kyselyihin vastaamista.

H2: ”Kaupunki lähetti minulle liikkumiskyselyn, miten paikallislinjaliikenne toimii. Laitoin sen koko hallitukselle, et voi toimittaa eteenpäin. Olikin vastannut yli 1000

henkilöä. Vaikea löytää aikatauluja, kun kaikki on mennyt nettiin. Ei ole edes konetta kaikilla.”

H1: ”Kaupunki siirsi meille tärkeän liikuntapaikan syrjäiseen paikkaan. Muutamalla vetoomuksella saimme kuljetuksen järjestymään, ettei tarvitse kulkuyhteyksien puutteen takia jäädä pois.”

5.3.1 Voimaa ja välineitä vaikuttamiseen

Vaikuttamisen tapoina keinovalikoimassa koettiin merkittävänä yhteistoiminnallinen vaikuttaminen. Paikallisella järjestötalolla, jossa toimijoina on useita sosiaali- ja terveysalan järjestöjä, kuvattiin olevan hyviä mahdollisuuksia yhteistoimintaan. Järjestöt voivat tehdä yhdessä vaikuttamistoimia ja saada siten myös monipuolista laajaa asiantuntemusta kunkin vaikuttamiskohteen sisältöön.

H2: ”Sieltä (järjestötalolta) on tullut, et vaikutetaan tarpeen mukaan ja tehdään yhdessä tämmöisiä yhteisiä juttuja. Meidän ei tarvii kaikkea itse keksiä ja voidaan hyödyntää yhteisvoimaa. Sillä on iso merkitys. Me emme ole millään tavalla kilpailijoita vaan tehdään yhdenvertaisesti vaikuttamistoimia.”

Yhteisen toiminnan avulla järjestöaloilla tarjoutuu mahdollisuus myös jäsenistön opastukseen digiasioissa ja älypuhelimien käytössä. Opastuksella nähtiin olevan hyödyllisiä vaikutuksia opastettavien pärjäämiseen verkkoympäristöissä tapahtuvien digitalisoituvien palveluiden käyttämisessä.

Yhdistystoiminnan hallinnon hoitamisessa nähtiin harmillisena huolena tietoteknisten työvälineiden puute, joka hankaloittaa yhteyksien pitämistä ja yhdenvertaista sekä ajantasaista viestintää hallitusten jäsenten välillä.

H1: ”Toimintavälineistä on huolta. Digiongelma on melkomoinen ja osalla on sähköposti osalla ei. Ei saa pidettyä yhteyksiä hallituksen kesken.”

Anttiroikoon (2002, 33–34) viitaten toimintavälineiden puute on vastoin niitä monipuolisia keinoja käyttää vaikuttamisen mahdollisuuksia kuten sähköisiä konsultointikanavia, verkkoympäristöjen keskustelufoorumeita ja mielipidemittauksia. Myös hallinnon ratkaisuihin vaikuttaminen tieto- ja viestintävälineiden puuttuessa voi heikentyä.

Vaikuttamisessa kuvattiin keinoina sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyviä työryhmiä, joihin myös potilas- ja vammaisjärjestöjä on kutsuttu mukaan. Helander (2001, 7) nostaa esiin yhteiskunnallisen hyötyfunktion, jossa sosiaali- ja terveysjärjestöt vaikuttavat suoraan julkiseen valmisteluun ja päätöksentekoon. Aineistossa päätöksentekijöiden kanssa yhteisten keskustelujen nähtiin tuottavan tuloksia, vaikka aina ei koettu saavutettavan konsensuspäätöksiä.

Aineistossa nousi esiin vaikuttamisen keinoina myös sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskinäiset yhteistyöverkostot. Yhdistysten yhteistyöverkostojen toiminnassa kuvattiin olevan tarjolla esimerkiksi jäsenistölle suunnattua neuvontaa, edunvalvontaa ja koulutusta eri aiheista. Yhteistyöverkosto nähtiin vaikuttamisessa hyödyllisemmäksi kuin yhden yksittäisen yhdistyksen toiminta. Yhteistyöllä nähtiin voitavan jakaa myös tärkeitä vapaaehtoisten resursseja, joita joillakin yhdistyksillä todettiin olevan niukalti. Myös Ilvonen (2006, 41–42) painottaa yhteistyötä ja toteaa paikallisjärjestöjen tarvitsevan vaikuttamistyöhön yhteistyötä ja verkostoitumista. Hän nostaa esiin tärkeänä myös resursien huomioimisen vaikuttamisen käytännöissä ja tavoitteisiin pääsemisessä. Helander toteaa järjestöjen käytettävissä olevien resurssien ja niiden määrän sekä ominaisuuksien sanelevan merkittävältä osalta, millaisiin voimavaroihin ne kussakin tapauksessa tukeutuvat (Helander 2004, 19). Näyttää selkeästi siltä, että järjestöjen resurssit ovat suoraan yhteydessä niihin toimiin, millä tavoin ja minkä verran vaikuttamistoimia ja yhteistyötä voidaan toteuttaa.

5.4 Selkänäjäksi pitkäjänteisyyttä ja aikaa

Pitkäjänteisyys kuvattiin seikaksi, jota paikallinen yhdistys tarvitsee vahvuudekseen vaikuttamisessaan. Jokin vaikuttamistoimi saattaa viedä aikaa useampia vuosia ennen kuin se tuottaa tuloksia.

H4: ”Sillon, kun on lähtenyt vaikuttamistoimintaan mukaan noin 25 vuotta sitten, silloin päällimmäisenä asiana oli kuljetuspalvelut ja tänä päivänä me vaikutetaan kuljetuspalveluihin. Elikkä se on niinku semmonen loputun työ.”

H3: ”Vaikuttaminen on pitkäkestoista. Monasti käy, että yhdistyksen vaikuttamistoiminta vie kaksi kolme vuotta. Jos tänä vuonna tehdään aloite, se on vasta ehkä neljäntenä vuonna päämäärässä.”

H4: Se on semmosta pitkäjänteistä ja jaksamista vaativaa ja sitte ku joku hanke menee läpite, nii oha se hienoa se semmone konkreettinen.”

Suomen sosiaali- ja terveys ry:n tutkijat toteavat samansuuntaisesti vaikuttamisen olevan usein pitkäjänteistä ja näkymätöntä ja vaatii osaamisen ja tietopääoman ylläpitämistä (Järjestöbarometri 2014, 115).

Toisinaan jonkin asian edistäminen saattaa viedä kokonaisen valtuustokauden. Vaikuttamistoimien positiiviset tulokset, olivatpa ne lyhyellä tai pitkällä aikavälillä saavutettuja, motivoivat kuitenkin jatkamaan. Kaikenkokoisiin asioihin vaikuttamisella koettiin olevan merkityksiä, koska ne pohjaavat juuri jäsenistön tarpeisiin ja parhaimmillaan vastaavat niihin. Vaikuttamisen kohde voi olla esimerkiksi yhden liikkumista helpottavan luiskan saaminen kauppa- ja liikennekeskuksen oven eteen tai vaikkapa tukikahvan kiinnitys terveyskeskuksen sisäänkäynnille. Toisaalta vaikuttamisen kohde voi olla erään haastateltavan esiin nostama laaja kunnallinen hyvinvointikertomus, jossa järjestöjen tulee ottaa kantaa oman kohderyhmänsä puolesta kyseisen kertomuksen sisältöön.

5.5 Yhteistyötahot luovat kehystä kumppanuudelle ja luottamukselle

Yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden ja ammattilaisten kanssa nähtiin vammais- ja potilasjärjestöille hyödyllisenä toimintana. Aineistossa nousi esiin terveydenhuollon ammattilaisten kanssa tehtävä yhteistyö erilaisten terveydellisten asioiden parissa kuten liikunta, hyvinvointi, fysioterapia ja terveellinen ravinto. Myös sosiaalihuollon asiantuntijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä kuvattiin yhdistyksen toiminnassa tärkeäksi. Yhteistyön nähtiin olevan merkityksellistä vaikuttamisessa jäsenistön asioiden edistämisen kannalta. Aineistossa nousi esiin asiantuntijoiden suhtautuvan hyvin myönteisesti yhteistyöhön järjestöjen kanssa.

Kunnalliset viranomaiset voivat hyödyntää sosiaali- ja terveysjärjestöjen substanssiosaamista ja monipuolista tietoa kehittäessään sosiaali- ja terveyspalveluja asiakaslähtöiseen suuntaan. Erään haastateltavan puheesta nousi esiin viime aikoina korostunut yleinen ajattelu järjestöjen roolista. Viranomaiset ja asiantuntijat suhtautuvat myönteisesti siihen, että järjestöjen toiminta on myös terveyden- ja hyvinvoinnin edistämistä ja siten myös osallistujilleen merkityksellistä toimintaa. Vyas (2006, 3) toteaaakin, että paikallinen kuntayhteisö on vahvempi, kun järjestöt ja kansalaiset ovat vapaaehtoisesti mukana kehittämässä ihmisten hyvinvointiin liittyviä asioita.

Hyvä ja aktiivisesti toimiva vammaisneuvosto nähtiin edistävän paikallista kumppanuutta arvostavaa toimintakulttuuria. Todettiin sen johtavan parhaimmillaan myös eri tavoin vammaisten ja pitkäaikaissairaiden palvelutarpeita huomioivaan päätöksentekoon (ks.5.1.2). Jäsenyys kunnallisessa vammaisneuvostossa nähtiin yhteistyön kannalta merkittävänä.

Yritysyhteistyön merkitys nähtiin yhtenä merkityksellisenä toimintana vaikuttamisessa. Yritysten kanssa tehtävä yhteistyö lisää niiden tietoisuutta erilaisista kunnassa toimivista yhdistyksistä ja asukkaista ja heidän tarpeistaan. Tietoisuuden nähtiin lisäävän mahdollisuuksia kehittää yritysten palveluita asiakasmyönteisimmiksi.

H4: ”Tai joku yritys kysyy jotain neuvoa johonkin asiaan, vaikka keilahallille rampin paikkaan tai kaltevuuksiin tai jotain tään tyyppistä. Ollaan opittu, että paikkakunnalla on tämmönen (yhdistys) ja meiltä voi kysyä.”

H2: ”Juurikin se yrityksiin vaikuttaminen, että asiointi helpottuisi ja vaikkapa tässä meidän kaupoissa ulotuttais paremmin.”

5.5.1 Osallistavaa hallintatapaa ja demokratiaa tavoitellen

Paikallisessa hallintatavassa nähtiin jonkin verran ilmenevän demokratiaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon vuosia jatkuneen uudistustyön nähtiin lisänneen kumppanuuteen kytkeytyvän osallistavan hallintatavan ja demokratian toteutumisen piirteitä. Paikallisen päätöksenteon kannalta erilaisten järjestöjen kantoja kysyvä ja kuunteleva hallintakulttuuri koettiin hyväksi. Pieniä säröjä demokratian toteutumisen aitouteen nähtiin kuulemisen tavoissa ja erityisesti siinä kuullaanko aidosti järjestöjen toimijoiden näkemyksiä. Aineistossa pohdiskeltiin, onko se sitten todellista demokratiaa vai niin sanotusti juhlapuheita. Vyas (2006, 6) mukaan järjestöissä mukana olevien osallistuminen paikallisen hallinnan- ja demokratiaan liittyviin prosesseihin on todennäköisempää ja näkee sen kansalaisyhteiskunnan vahvuutena tukemassa ja edistämässä vaikuttamista.

H1: ”Demokratia on tavoitteena ainakin ja luottamusta tulisi olla. On ollut joskus joku innokas, joka pyrki uudistamaan niin, että siitä syntyi kyräilymielialaa. Semmoinen herättää, kenenkä asiaa siinä palvellaan omaa vai kansalaisten? Jos onnistuu luottamuksen menettämään, ei se tuo hyvää koko kolmannen sektorin kannalta.”

H4: ”Tämä klassinen varmaan, että välillä tulee kuulluksi, mutta onko kuunneltu? Ei se oo ollenkaa niinku ruusuilla tanssimista. Ne on hyvin pienistä asioista kiinni, että kyllä sitäkin tunnetta tulee välillä, että kuulemistilaisuus on järjestetty joo, mutta asia onkii jo taputeltu.”

H2: ”Kuuleminen on paranemaan päin ja se on aika oleellinen, et niitä kuulemisiä järjestetään enemmän ja tullaan kuulluksi ja on otettu mukaan keskusteluun. Siinä kohti se vähän ontuu, et huomioidaanko ja kuullaanko ja ymmärretäänkö aina oikein.”

Toisaalta perinteisessä kunnallisessa hallintotavassa hierarkiaan pohjaava valta-asetelma painottuu julkisen vallan ja viranhaltijoiden päätösvaltaan. Ryyänen & Uoti (2009, 230) tuovat esiin yhteistyössä ja verkostosuhteissa eri toimijoiden välisen keskinäisen riippuvuuden tuottaa hyötyä kaikille osapuolille. Yhteistyöverkostoissa muodollisessakin valta-asemassa tarvitaan kykyä luoda toimivia verkostosuhteita kunkin osapuolen lojaliteettia arvostaen.

Perinteisyys ja hierarkia ei ole kadonnut julkisen vallan käytön areenoilla, joten joustavan hallintatavan mukanaan tuomat mahdollisuudet kunnallisen toiminta- ja päätöksentekokulttuurin odottavat vielä tulemistaan.

5.5.2 Luottamus vaatii rakentamista

Järjestöjen vaikuttamistoiminnassa ja yhteistyössä kunnallisen päätöksenteon kanssa luottamuksen saavuttaminen koettiin tärkeäksi. Luottamus ei synny hetkessä vaan vaatii myös järjestöiltä pitkäjänteistä työtä, jonka kautta demokratian toteutuminen parhaimmillaan voidaan saavuttaa. Luottamuksen rakentuminen luo samalla kumppanuuksia, joilla voidaan myös varmistaa yhteistyön jatkuvuus. Kumppanuuksien kautta koettiin mahdollisuus osallistavan ja keskusteleavan demokratian toteutumiseen. Siinä nähtiin kuitenkin varjopuolena aiemmin mainittu aidon kuulemisen puute.

Toimivalla yhteistyöhön perustuvalla kumppanuudella voidaan rakentaa yhteistä tarinaa ja siltaa järjestöjen ja julkisen sektorin välille. Se on myös lähidemokratian toteuttamista ja läsnäolon politiikkaa yhteisessä muuttuvassakin toimintaympäristössä. Näissä konteksteissa yhteistyötä tehdään julkisen sektorin hallintatapojen ja järjestöjen toimintatapojen lähtökohdista. (Möttönen & Niemelä (2005, 153) näkevät yhteistyössä eroa todeten järjestöillä ja julkisella sektorilla olevan erilaisia odotuksia yhteistyöstä. Julkisen sektorin odotuksena on, että järjestöt toimisivat merkittävinä palveluntuottajina julkisen palvelujärjestelmän tukena. Paikallisjärjestöjen perustehtävä kuitenkin painottuu kohderyhmiensä oikeuksien puolustamiseen, vaikuttamiseen, yhteisöllisyyteen, vapaaehtoisuuteen ja vertaistukeen.

Luottamus demokratian toimivuuteen muodostetaan järjestöjen ja instituutioiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Järjestöjen vaikuttamisen agendalla on kokemuksia vuorovaikutuksen

toimivuudesta ja luottamuksen syntymisestä päätöksentekoon ja instituutioihin. Luottamukseen tarvitaan aidosti arvostavaa, keskustelevaa ja kuuntelevaa dialogia (ks. 3.6.2).

6. YHTEENVETO

Tutkielmassa selvitettiin paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialaan kuuluvien potilas- ja vammaisjärjestöjen vaikuttamistoimintaa. Selvitys tehtiin tapaustutkimuksena haastatteleamalla neljää eri maakuntien alueilla toimivaa potilas- ja vammaisjärjestön edustajaa. Maakunnat olivat Etelä-Savo, Keski-Suomi, Uusimaa ja Varsinais-Suomi.

Tutkielmani aiheeksi valikoitui työtehtävistäni tuttu sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialue. Pohdiskelin tutkimusprosessin matkan varrella sitä, voisiko liian lähellä aihetta oleminen muodostua riskitekijäksi. Päädyin siihen, että järjestömaailman tunteminen olisi enemmän hyödyksi kuin haitaksi.

Haastatteluista kertynyttä aineistoa jaottelin teemoihin litteroidusta kokonaisuudesta haastateltavien kuvausten ja niiden sisältöjen perusteella. Haastattelujen aikana ja koottuun aineistoon tutustuessani teemat näyttivät nousevan helpohkosti esiin. Teemojen jaottelu osoittautui kuitenkin haasteelliseksi, koska en havainnut aluksi teemoista niissä olevia alateemoja ja poimimaan niistä olennaisia. Toistuva aineiston tarkastelu eri teemoja kuvaavien näkemysten löytämisessä auttoi poimimaan niitä mielestäni sopivan määrän suhteessa aineistoon. Olennaisen kokonaisuuden lopulta hahmottuessa koenkin sen olleen minulle oivallinen oppimisen paikka. Tyytyväisyyttä tuotti, että aineisto tarjosi juuri sellaista luotettavaa sisältöä, joka osuu tutkielman aiheeseen ja tutkimustehtävään. Tämä tukee Tuomi & Sarajärven (2009, 140–141) mukaan myös tutkimuksen luotettavuutta aineiston analyysin huolellisessa tarkastelussa ja ymmärtämisessä sitoutua siihen. Haastateltavien oman äänen totuudenmukainen käyttäminen ilmiöiden ja merkitysten esiin tuomisessa lisää myös tutkimuksen luotettavuutta. Suoria lainauksia haastateltavien esiin nostamista asioista olen kirjannut tulokset-kappaleessa käyttäen haastateltavista anonymiteettisuojaan vuoksi koodeja H1, H2, H3 ja H4.

Tutkielmassa selvitettiin, miten paikallisjärjestöissä vaikuttamistoimintaa kuvataan, miten vaikuttaminen toimintana koetaan ja millaiseksi yhteistyötä järjestön ja kuntatoimijoiden välillä kuvataan.

Tutkielmassa selvitettiin vaikuttamisen tapoja, yhteistyötä ja niistä muodostuvia kumppanuuksia. Lisäksi kyseisten paikallisjärjestöjen ja julkisen hallinnon välistä vuorovaikutusta pyrittiin kytkeämään perinteisen hallintotavan sijasta joustavampaan hallinnalliseen (governance) rajapintaan. Lisäksi selvitettiin kokemuksia julkisen sektorin paikallisesta toimintakulttuurista demokratian toteutumisen ilmiöitä tunnustellen.

Vaikuttamisen lähtökohtana nostettiin esiin järjestöjen kohderyhmien tarpeet, jotka jakautuivat oikeuksien edistämiseen painottuen vammaisuudesta ja pitkäaikaissairauksista johtuviin tarpeisiin ja joista vahvimpina kokemukset tiedon, neuvonnan ja koulutuksen tarpeista. Tarpeista huolehtimisessa nostettiin myös paikallisen vammaisneuvoston merkitys tärkeänä vaikuttamistoimielimenä esiin. Toinen tarpeisiin perustuva on yhdistyksen toimintamuodot, joissa erilaisilla toiminnoilla ja osallisuuden mahdollisuuksilla tuetaan jäsenistön hyvinvointia ja terveyttä.

Paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistoimintaa on aiemman tutkimustiedon perusteella tutkittu. Muun muassa Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton Alueellinen tieto kehittämisen tukena -hankkeen tutkimuksessa on luokiteltu paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaa eri sisältöalueisiin, joiksi mainittiin muun muassa vaikuttamistoiminta ja edunvalvonta. Vertaistoi-
minta, tiedonvälitys ja koulutus ja erilaiset osallistumisen mahdollisuudet olivat luokiteltuina sisältöalueiksi. Edellä mainittuun tutkimushankkeeseen liittyvään kyselyyn osallistui 279 sosiaali- ja terveysjärjestöä 24 eri kunnasta Suomessa. Vaikuttamisen merkittävänä osana järjestön toimintaa arvioi yli puolet vastanneista ja 11% vastanneista ei ollut vaikuttamistoimintaa tai sen merkitystä pidettiin vähäisenä. (Vuorinen ym. 2004, 3, 6, 73, 74).

Kuntaliiton ARTTU2-tutkimusohjelman (2016) mukaisista suorista vaikuttamis- ja osallistumista-voista eniten käytetyt olivat yhdistys tai järjestötoimintaan osallistuminen sekä kuntien toteuttamat asiakas/käyttäjäkyselyt. Parhaimpiin kuuluvia vaikuttamisentapoina on pidetty talkootöihin osallistumista, yhdistyksen tai järjestön kautta osallistumista, yhteydenottoa kunnan viranhaltijaan tai jonkun kunnallisen instituution tilaisuuteen osallistumista (Pekola-Sjöblom 2016, 1).

Tutkielman tulosten perusteella on nähtävissä viitteitä muun muassa edellä mainittuihin tutkimustietoihin. Yhteys aiempaan tutkimustietoon kuvaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimialuetta ja niiden perustehtävien luonnetta, jossa vaikuttaminen ja tässä merkityksessä samaa tarkoittava edunvalvonta ovat olennaisia sisältöjä. Vaikuttaminen perustuu järjestöjen kohderyhmän tarpeisiin. Erilaisen osallistumismahdollisuuksien kautta järjestöt tarjoavat vaikuttamisen paikkoja jäsenistön oman hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitoon ja edistämiseen. Julkisen sektorin järjestämät kyselyt

järjestöille ja palveluiden käyttäjille olivat eräs väylä vaikuttamiseen. Tarpeen mukaisesti vetoomusten ja kirjelmien toimittaminen päätöksentekijöille kuului myös vaikuttamisen keinovalikoimaan. Kuntalain mahdollistamaa aloiteoikeutta oli käytetty ja siten edistetty järjestön kohderyhmien asemaa. Yhteistyö erilaisten verkostojen, työryhmien ja yritysten kanssa koettiin hyödylliseksi vaikuttamisen kanavaksi.

Demokratian toteutumista tarkastellessa ilmeni osallistavan keskustelevan demokratian lisääntynyt käyttö. Sen lisääntymiseen on vaikuttanut yli vuosikymmenen jatkunut sosiaali- ja terveydenhuollon eli sote-uudistus, jossa pääpainotuksina ovat kuntien ja maakuntien palveluiden suunnittelu ja kehittäminen. Työtehtäväni sosiaali- ja terveystyöjärjestössä ovat mahdollistaneet osallistumisen sote-uudistuksen työryhmiin, joiden kautta on ollut nähtävissä osallistavan demokratian kasvua. Työryhmiin on aiempaa enemmän kutsuttu mukaan yhteistyöhön myös potilas- ja vammaisjärjestöjen toimijoita.

6.1 Pohdintaa

Tutkielmani painottui paikallisten potilas- ja vammaisjärjestöjen vaikuttamistoimintaan. Mielestäni on tärkeää huomioida, että potilas- ja vammaisjärjestöjen kokemukset vaikuttamistoiminnasta potilas- ja vammaisjärjestöjen kohderyhmien oikeuksien edistäjinä nostivat esiin merkityksellistä vaikuttamistoimintaa. Lisäksi erityinen lisäarvo on, että kaikenikäisille suunnatulla monipuolisella toiminnalla järjestöt voidaan nähdä yhteiskunnallisesti merkittävänä osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden edistäjinä.

Vaikuttamisessa on tarjolla runsaasti keinovalikoimaa, mutta mahdollisuuksia niiden käyttämiseen monipuolisesti näyttää olevan vielä hyödynnettävissä. Digitalisaation myötä sosiaalisen median ja verkkoympäristöjen mahdollisuuksia vaikuttamisessa on laajasti tarjolla. Kaikilla paikallisjärjestöillä ei ole vielä käytössään digiajan työvälineitä viestinnän, tiedonvälittämisen ja yhteyksien ylläpitämiseksi. Vaikuttamistoimien oikea-aikaisuutta mahdollistavat monet vaihtoehdot kuten digitalisaation mukanaan tuomat tekniset välineet ja sähköinen nopea tiedonsiirto jäävät hyödyntämättä. Vaikuttamisen tehostamiseksi ja ajanmukaistamiseksi mahdollisuuksia ajanmukaisten työvälineiden hankkimiseksi kannattaisikin yhdistyksissä selvittää.

Potilas- ja vammaisjärjestöjen vaikuttamisen areenoilla kertyy monenlaisia kokemuksia, joiden kautta järjestöissä toimiville syntyy osallistumista kannattelevia merkityksiä. Merkitykset rakentavat parhaimmillaan myös siltoja ja lisäävät luottamusta eri toimijoiden välillä. Luottamuksen ja yhteistyön tueksi tarvitaan aidosti arvostavaa, keskustelevaa ja kuuntelevaa vuoropuhelua. Päätöksenteossa tarvitaan myös tahtoa toteuttaa kullekin asiakasryhmille suunnattua oikeusturvaa. Kiinnostava ja positiivinen huomio oli, että osallistavaa demokratiaa ilmenee aikaisempaa enemmän ja sen koettiin olevan lisääntymään päin.

Jatkotutkimuksena olisikin aihetta tutkia demokratian toteutumiseen liittyviä ilmiöitä. Osallistava demokratia on ollut nouseva trendi vuosia jatkuneessa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa. Sen myötä sosiaali- ja terveysjärjestöjä kuten potilas- ja vammaisjärjestöjä on kutsuttu mukaan julkisten palveluiden suunnittelu- ja kehittämistyöhön. Olisi tarpeellista tutkia, miten yhteiseen kehittämiseen soveltuva osallistava demokratia luo tai luoko lisää aitoja osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Jatkotutkimuksen lisänä läpinäkyvyyteen ja luottamukseen liittyvät ilmiöt yhteistyön areenoilla olisi myös tärkeää selvittää. Osallisuuden mahdollisuuksien toteutumisen kautta mahdollisuudet aidolle keskustelevalle demokratialle ovat avoinna.

Jatkotutkimusta paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamisesta olisi aihetta tehdä laajemmin toimintaympäristön edelleen muuttuessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on keskeneräinen ja mahdollisesti uudistuvat palvelurakenteet vaikuttavat myös tulevaisuudessa järjestöjen toimintaympäristöihin.

6.2 Lopuksi

Tämän tutkielman tekeminen on ollut mielenkiintoinen ja antoisa oppimisen kokemus. Tutkielman tekeminen ja koko tutkimusprosessi kuitenkin harmillisesti pitkittyi elämäni kohdanneista yllättävistä ja väistämättömistä asioista. Aikataulun venyminen on tuonut omat ylimääräiset haasteensa tutkielman tekemiseen kuten esimerkiksi monien jo läpikäytyjen asioiden kertaamiseen.

Tutkimuksen aihe on ollut minulle alusta lähtien tärkeä ja alkuperäinen tavoitteeni oli tehdä tästä mahdollisimman hyvä laadullinen tutkimus. Nyt käsissäni on valmis tutkielma, josta voin tuntea iloa ja tyytyväisyyttä. Pyrkimykseni oli päästä hyvään lopputulokseen ymmärtäen kuitenkin tässä vaiheessa, että täydellisyyttä en saavuttanut. Päällimmäisenä on onnistunut oppimisen kokemus.

Näkisin, että tutkielmani kantaisi eteenpäin tutkimusta järjestöjen vaikuttamistoiminnasta. On tärkeää, että tutkimusta sosiaali- ja terveysjärjestöjen kuten potilas- ja vammaisjärjestöjen vaikuttamistoiminnasta tehdään jatkossakin ja myös laaja-alaisesti. Paikallisjärjestöissä toteutetaan arvokasta, ihmisoikeuksia kunnioittavaa ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa toimintaa. Paikallisten järjestöjen toiminta on yhteiskunnallisesti merkittävää, ennaltaehkäisevää, hyvinvointia ja terveyttä edistävää.

LÄHTEET:

Alasuutari, Pertti (2011): Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Anttiroiko, Ari-Veikko (2002): Teledemokratian haasteet globalisaation aikakaudella. Osallistavan ja suoran teledemokratian muotoja. Teoksessa Kohonen Kirsi & Tiala Toni (toim). Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Suomen kuntaliitto.

Asola, Aki (2007): Opi perusasiat. Kansalaisvaikuttamisen tyylit ja keinot. Teoksessa Ylikahri, Ville (toim.): Kuinka maailma muutetaan? Kansalaisvaikuttajan opas. Helsinki: Vihreä sivistysliitto ry.

Dufva, Virpi (2003): Sosiaali- ja terveysjärjestöperheet kuvassa. Kansalaisten aloitteesta itseään ja toisiaan tukemaan. Teoksessa Dufva, Virpi, Niemelä, Jorma (toim). Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, Jari, Suoranta, Juha (2001): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Fingo ry 2018: Euroopan unioni- vaikuttamisen paikka. Helsinki: Tuokinprint.

Haveri, Arto & Anttiroiko, Ari-Veikko (2009): Kunta yhteisten asioiden hallinnan instituutiona. Teoksessa Ilari Karppi & Lotta-Maria Sinervo (toim). Governance. Uuden hallintatavan jäsentyminen. Tampereen yliopisto. Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta. Hallintotieteiden keskus. Tampere: Eräsalon kirjapaino Oy.

Helander, Voitto (2004): Paikallisyhdistykset kunta-areenalla. KuntaSuomi 2004-tutkimuksia nro 45. Acta-julkaisusarja nro 164. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Helander, Voitto (2001): Paikallisyhdistys lähikuvassa. Yhteydet, rakenne ja toiminta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2010): Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hokkanen, Liisa (2014): Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Huotari, Anne (2013): Järjestöt tuovat kuntalaisen päätöksenteon ytimeen. Kuuluuko kuntalaisten ääni järjestöissä? Teoksessa Häkkinen, Katja, Marjo Tourula (toim.): Järjestöt ja kunta hyvinvointia edistämässä. Näkökulmia järjestö- ja kuntayhteistyöhön. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry.

Häkli, Jouni, Karppi, Ilari & Sotarauta, Markku (2009): Johdatus hallinnan alueellisuuteen. Hallinnosta hallintaan. Teoksessa Ilari Karppi & Lotta-Maria Sinervo (toim). Governance. Uuden hallintatavan jäsentymisen. Tampereen yliopisto. Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta. Hallintotieteiden keskus. Tampere: Eräsalon kirjapaino Oy.

Ilmonen, Kaj (1998): Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim). Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino.

Ilvonen, Anne (2011): Miten vaikutan. Kansalaistoimijan vaikuttamisopas. Helsinki: OK-Opintokeskus.

Järjestöbarometri (2014): Peltosalmi, Juha, Hakkarainen, Tyyne, Londén, Pia, Kiukas, Vertti, Särkelä, Riitta. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry.

Järjestöbarometri (2020): Peltosalmi, Juha, Eronen, Anne, Haikari, Janne, Laukkarinen, Matti, Litmanen, Tapio, Londén, Ruuskanen, Petri. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry.

Karppi, Ilari ja Sinervo, Lotta-Maria (2009): Johdannoksi: Uusi hallintatapa tutkimuksen haasteena. Teoksessa Karppi, Ilari ja Sinervo, Lotta-Maria (toim.): Governance. Uuden hallintatavan jäsentymisen. Tampereen yliopisto. Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta. Hallintotieteiden keskus. Tampere: Eräsalon kirjapaino Oy.

Kivi, Jaana 2018: Kansalaisjärjestöjen lobbaus tähtää yleiseen hyvään. Teoksessa Hyötylä Sonja & Mikola Elina (toim). Euroopan unioni- vaikuttamisen paikka. Suomalaiset kehitysjärjestöt. Helsinki: Fingo ry.

Kiviniemi, Kari (2001): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koskiaho, Briitta (2014): Kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa etsimässä. Setlementtijulkaisuja, nro 32. Helsinki: Suomen setlementtiliitto.

Lewis, David (2014): Non-governmental organisations, management and development. Third edition. Great Britain. TJ International Ltd. Padstow: Cornwall.

Luomala Anne (2002): Tieto, toiminta ja innovaatiot. Yhdistysten vaikuttamispyrkimykset. Teoksessa Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyvaskyläläisistä yhdistyksistä. Siisiäinen, Martti (toim). Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Luomala Anne (2002): Innovaatioista paikallisessa tilassa. Teoksessa Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyvaskyläläisistä yhdistyksistä. Siisiäinen, Martti (toim). Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Micheletti, Michele (1994): Det civila samhället och staten, Medborgarsammanslutningarnas roll i svensk politik. Göteborg: Fritzes.

Moilanen, Pentti ja Rähä, Pekka (2015): Merkitysrakenteiden tulkinta. Merkitykset tutkimuskohteenä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Möttönen, Sakari, Niemelä, Jorma (2005): Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemelä, Seppo & Harju, Aaro & Asola, Aki (2007:1): Kansalaisvaikuttaminen-hanke. Hallituksen politiikkaohjelmat. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriön julkaisu (3/2005): Hallituksen politiikkaohjelmat. Kansalaisvaikuttaminen. Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriön julkaisu (2009:5) Kankainen, Tomi, Pessala, Heli, Siisiäinen, Martti, Stranius, Leo, Wass, Hanna, Wilhelmsson, Niklas (toim.) Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen. Helsinki: Edita.

Oikeusministeriö (2004:10): Mahdollisuuksien maa. Kartoituksia ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta. Borg, Sami (toim). Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö (2009:5): Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen. Helsinki: Oikeusministeriö.

Pekola-Sjöblom Marianne (2016): Kuntalaisten osallistuminen ja vaikuttaminen 2015. ARTTU2-tutkimusohjelman julkaisusarja nro 1/2016. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Raisio, Harri ja Vartiainen, Pirkko (2011): Osallistumisen illuusiosta aitoon vaikuttamiseen. Deliberatiivisesta demokratiasta ja kansalaisraatien toteuttamisesta Suomessa. Helsinki: Kuntaliitto.

Rosanvallon, Pierre (2013): Demokraattinen oikeutus. Puolueettomuus, refleksiivisyys, läheisyys. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Ryynänen, Aimo ja Uoti, Asko (2009): Kunnallinen itsehallinto ja uusi hallintotapa. Teoksessa Karppi, Ilari ja Sinervo, Lotta-Maria (toim.): Governance. Uuden hallintatavan jäsentymisen. Tampereen yliopisto. Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta. Hallintotieteiden keskus. Tampere: Eräsalon kirjapaino Oy.

Siisiäinen, Martti (2004): Kansalaisvaikuttamisen tutkimuksen ajankohtaiset haasteet. Kansalais- ja järjestötoiminta. Julkaisussa Mahdollisuuksien maa. Kartoituksia ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta. Borg, Sami (toim). Helsinki: Oikeusministeriö.

Siisiäinen, Martti (1998): Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim). Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino.

Sosiaalibarometri (2014): Eronen, Anne, Hakkarainen, Anne, Londén, Pia, Peltosalmi, Juha. Ajankohtainen arvio hyvinvoinnista, palveluista sekä palvelujärjestelmän muutoksesta. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry.

Tocqueville, Alexis de (2007): *Demokratiaa amerikkassa*. Tampere: Vastapaino.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Vertio, Harri (2003): *Järjestöt asiantuntijoina: Teoksessa Dufva, Virpi, Niemelä, Jorma (toim). Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Jyväskylä: PS-*

United Nations Economic and Social Commission for Western Asia ESCWA (2010): *Comparative Analysis of Civil Society Participation in Public Policy Formulation in Selected Arab Countries*. New York: United Nations.

Wallén, Björn (2005): *Kyllä kansalaisuudelle*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Yin, Robert K (2012): *Applications of Case Study Research*. Los Angeles: SAGE.

Yin, Robert K (2014): *Case Study Research. Design and Methods*. Los Angeles: SAGE.

Internet-lähteet:

European Disability Forum EDF (2020): *Saatavilla*
www.edf-feph.org/

Hajer, Maarten A. ja Wagenaar, Hendrik (2003): *Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: University Press. Saatavilla
<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/detail.action?docID=10073577> luettu 3.12.2015.

Hill, Michael, ja Hupe, Peter (2002): *Implementing Public Policy. Governance in Theory and in Practice* US: SAGE Inc. Saatavilla
<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/reader.action?docID=10080997&ppg=208> Luettu 28.11.2015

Invalidiliitto ry (2018) <https://www.invalidiliitto.fi/invalidiliitto/kehitysyhteisty/toiminta-sambissa>. Luettu 13.12. 2018

Jessop, Bop (1998): <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1468-2451.00107> Luettu 3.12.2015.

Konttinen, Esa (2013): Jyväskylän yliopisto: Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali.

<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/adam-ferguson-2013-kansalaisyhteiskunnan-moraaliset-perustukset>). Luettu 3.5.2015.

Näkövammaisten keskusliitto ry (2018): https://www.nkl.fi/fi/etusivu/toiminta/kv_toiminta Luettu 13.12.2018.

Oikeusministeriö. http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200514kohtiaktiivistakansalaisuutta/Files/OMJU_2005_14_Kohti_aktiivista.pdf. Luettu 3.5.2015.

Oikeusministeriö. http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1392277348294/Files/OMSO_5_2014_Jarjestot_demokr_kehittam_20_s.pdf. Luettu 16.11.2014.

Terveystieteiden tutkimuskeskus. ATH-tutkimuksen tuloksia - Järjestökentän tutkimusohjelma. THL-työpaperi 37/2014.) Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/120418/URN_ISBN_978-952-302-393-2.pdf?sequence=1. Luettu 2.4.2014.

Toiviainen, Hanna (2005): Potilasjärjestöt. Ray:n avustustoiminnan raporteja15. Saatavilla: <https://docplayer.fi/562177-Avustustoiminnan-raportteja-15-hanna-toiviainen-potilasjarjestot.html> Luettu 13.12.2018.

Borg, Sami (2013): Demokratia indikaattorit 2013. Kansalaisten poliittiset asenteet. Luottamus demokratiaan ja instituutioihin. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2013:52. Demokratiaindikaattorit 2013. Saatavilla:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76504/omso_52_2013_demokratiaindik_verkko_ma_184_s.pdf Luettu 5.4.2015

Vyas, Dhara 2006: How voluntary and community organisations can help transform the local relationship. Saatavilla:

<https://www.bl.uk/collection-items/how-voluntary-and-community-organisations-can-help-transform-the-local-relationship> Luettu 7.3.2016

LIITE

Teemahaastattelurunko

Vaikuttamisesta

Kertokaa kaikesta yhdistyksenne vaikuttamistoiminnasta.

Mitkä asiat saavat tekemään vaikuttamistoimia?

Millaisiin asioihin yhdistyksenne vaikuttaa tai pyrkii vaikuttamaan?

Millaisia vaikuttamisen tapoja teillä on käytössä?

Teettekö vaikuttamistoimia muiden järjestöjen kanssa?

Millaisia kokemuksia on kuntalain säädöksen mukaisesta yhdistyksen aloiteoikeudesta?

Mitä asioita vaikuttamisessa tarvitaan.

Yhteistyötahoista

Teettekö yhteistyötä muiden tahojen kanssa, keiden kanssa?

Millaisissa asioissa olette tehneet yhteistyötä?

Miten kuvailisitte yhteistyötä muiden tahojen kanssa?

Mitä muita asioita haluaisitte sanoa yhteistyöstä?

Demokratiasta ja julkisen sektorin toimintakulttuurista

Millaisia mietteitä teillä on paikallisesta toimintatavasta päätöksenteossa?

Oletteko havainneet toimintakulttuurissa muutoksia meneillään olevan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen eli sote:n myötä?

Miten kuvailisitte demokratian näkökulmasta nykyistä julkisen sektorin toiminta- ja hallintokulttuuria?